

**İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN
MİLLİ MÜCADELE KAHRAMANLARIYLA
TARİHSEL EMPATİ KURMA BECERİLERİNİ
BELİRLEMEYE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA**

Huriye Gizem KARAAĞAÇLIOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Ceren UTKUGÜN

Şubat 2024

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MİLLİ MÜCADELE
KAHRAMANLARIYLA TARİHSEL EMPATİ KURMA
BECERİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR
ARAŞTIRMA

Hazırlayan
Huriye Gizem KARAAĞAÇLIOĞLU

Danışman
Doç. Dr. Ceren UTKUGÜN

AFYONKARAHİSAR 2024

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**İlkokul Öğrencilerinin Millî Mücadele Kahramanlarıyla Tarihsel Empati kurma Becerilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma**” adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

01/02/2024

İmza

Huriye Gizem KARAAĞAÇLIOĞLU

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Huriye Gizem KARAAĞAÇLIOĞLU
	Numarası	200683102
	Anabilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
	Programı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	İlkokul Öğrencilerinin Millî Mücadele Kahramanlarıyla Tarihsel Empati Kurma Becerilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma	
Tez Savunma Sınav Tarihi	01.02.2024	
Tez Savunma Sınav Saati	13:00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MİLLÎ MÜCADELE KAHRAMANLARIYLA TARİHSEL EMPATİ KURMA BECERİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Huriye Gizem KARAAĞAÇLIOĞLU

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Şubat, 2024

Danışman: Doç. Dr. Ceren UTKUGÜN

Tarihsel empati, geçmişte yaşayan insanların dönemin şartlarına uygun bir şekilde onların duygu ve düşüncelerini anlama becerisidir. Bu çalışmada, ilkokul öğrencilerinin Millî Mücadele kahramanlarıyla tarihsel empati kurma deneyimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Afyonkarahisar İl merkezinde yer alan Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel ve devlet ilkokullarında öğrenim görmekte olan 30 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma nitel bir çalışma olup fenomenoloji (olgu bilim) deseninde tasarlanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış, veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi tekniğine uygun bir şekilde çözümlenmiştir. Bulgular tablolastırılarak frekanslarla sunulmuş, doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir. Araştırma sonucunda ilkokul öğrencilerinin Millî Mücadele başlangıcında Mustafa Kemal Paşa ile kurmuş oldukları tarihsel empati deneyimlerinde; stres, heyecan, korku, gurur, sevinç ve üzüntü duygularını kullandıkları, millî bilinci uyandırmaya çalışma, vatanın kurtuluşu için savaşıma, asker sayısını arttırma ve nasıl kazanılacağına dair plan yapma gibi kararlar aldıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin, fedakâr olmaları, cesur olmaları, küçük yaşta savaşmaları ve güçlü olmaları gibi nedenlerle Millî Mücadele kahramanlarından etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin Millî Mücadele kahramanlarına yönelik oluşturdukları empati hikayelerinde; savaş döneminde yaşamış oldukları zorluklar, vermiş oldukları mücadele ve göstermiş oldukları cesaret ile kahramanlık vurgularında bulundukları tespit edilmiştir. Oluşturdukları empatik hikâyeler sonrasında Millî Mücadeleyi mutluluk, gurur, üzüntü, tedirginlik duyguları üzerinden tanımlarken savaş döneminde imkânların kısıtlılığına değinmişlerdir. Millî Mücadele kahramanlarının vatan sevgisi, fedakârlık, kararlılık ve cesaretlerini vurgulamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Tarihsel empati, sosyal bilgiler öğretimi, ilkokul öğrencisi, Millî Mücadele, tarih öğretimi.

ABSTRACT

A RESEARCH TO DETERMINE PRIMARY SCHOOL STUDENTS' ABILITY TO ESTABLISH HISTORICAL EMPATHY WITH NATIONAL STRUGGLE HEROES

Huriye Gizem KARAAĞAÇLIOĞLU

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION**

February, 2024

Advisor: Assoc. Doç. Dr. Ceren UTKUGÜN

Historical empathy is the ability to understand the feelings and thoughts of people living in the past in accordance with the conditions of the period. This study aimed to examine primary school students' experiences of establishing historical empathy with the heroes of the War of Independence. The study group of the research consisted of 30 students studying in private and public primary schools affiliated with the Ministry of National Education located in Afyonkarahisar city center in the 2021-2022 academic year. The research is a qualitative study and was designed in a phenomenology pattern. A semi-structured interview form was used as a data collection tool in the research, and the data was collected through semi-structured interviews. The data obtained was analyzed in accordance with the content analysis technique. The findings were tabulated and presented with frequencies and supported with direct quotations. As a result of the research, primary school students' historical empathy experiences with Mustafa Kemal Pasha at the beginning of the War of Independence; It has been determined that they use the emotions of stress, excitement, fear, pride, joy and sadness, and make decisions such as trying to awaken national consciousness, fighting for the liberation of the homeland, increasing the number of soldiers and making plans on how to win. It was concluded that students were influenced by the heroes of the War of Independence for reasons such as being self-sacrificing, brave, fighting at a young age and being strong. In the empathy stories created by the students towards the heroes of the War of Independence; It has been determined that they emphasized the difficulties they experienced during the war, the struggle they gave and the courage they showed and their heroism. After the empathetic stories they created, they defined the War of Independence through feelings of happiness, pride, sadness and anxiety, and touched upon the limitations of opportunities during the war period. They emphasized the patriotism, sacrifice, determination and courage of the heroes of the War of Independence.

Keywords: Historical empathy, social studies teaching, primary school student, National Struggle, history teaching.

ÖN SÖZ

21. yüzyıl eğitim dünyasında önem değişim ve gelişimler yaşanmaktadır. Türkiye'yi etkileyen bu değişim özellikle 2005 yılında öğrenme sürecinde öğretmen merkezinden öğrenci merkezine yönelinmesine neden olmuştur. Öğrencilere beceri kazandırılması hedeflenen eğitim programlarında tarihsel alanda en önemli becerilerinden biri tarihsel empati becerisi olmuştur. Öğrencilerin öğrendikleri bilgileri yaşamlarında aktif olarak kullanabilmeleri ve bilginin yalnızca dersler ve kitaplarda sınırlı kalmaması yeni eğitim sisteminin temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda tarihsel empati geçmişte yaşayan insanları empati kavramı ile anlamaya çalışmak ve geçmiş ile ilgili çıkarımlarda bulunmak noktasında öğrencilere yol gösterecektir.

Bu araştırma kapsamında öğrencilere Millî mücadele kahramanları aracılığıyla tarihsel becerilerden empati becerisinin kazandırılması amaçlanmıştır. Araştırmada öğrencilerin tarihsel empati düzeylerini belirlemeye yönelik sorular sorularak öğrencilerin konu hakkındaki görüşlerine yer verilmiş ve bu kavramın etkililiği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya birçok kurum ve kişinin önemli katkıları olmuştur. Araştırmaya katkıda bulunan öğretmen ve araştırma kapsamında görüşlerini paylaşan öğrencilere teşekkür ederim. Yüksek lisans öğrenimim sürecinde her daim yanımda olan tecrübe ve bilgilerini esirgemeyen sayın danışman hocam Doç. Dr. Ceren UTKUGÜN'e çok teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim boyunca tüm desteğini yanımda hissettiğim değerli eşim Hilmi KARAAĞAÇLIOĞLU'na ve bana tezimi bitirme olanağı sağlayan minik kızım Lidya'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Huriye Gizem KARAAĞAÇLIOĞLU

2024, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1. EMPATİ KAVRAMI.....	5
1.1. EMPATİ KAVRAMININ TARİHÇESİ	6
1.2. EMPATİNİN ÖZELLİKLERİ.....	7
1.3. EMPATİNİN FAYDALARI	8
2. TARİHSEL EMPATİ	9
2.1. TARİHSEL EMPATİNİN TANIMI	9
2.2. TARİHSEL EMPATİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	9
2.3. TARİHSEL EMPATİ KAVRAMININ BOYUTLARI	12
2.4. TARİHSEL EMPATİNİN ÖZELLİKLERİ	13
3. ÖĞRENCİLERİN TARİHSEL EMPATİ BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ	14
4. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TARİHSEL EMPATİ KULLANIMI ..	15
5. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	16
5.1. YURT İÇİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR	16
5.2. YURT DIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR	19

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	22
2. ÇALIŞMA GRUBU	22
3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	24
4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1. İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MİLLİ MÜCADELE BAŞLANGICINDA MUSTAFA KEMAL PAŞA İLE KURDUKLARI TARİHSEL EMPATİ DENEYİMLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ	27
2. İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ETKİLENDİKLERİ MİLLİ MÜCADELE KAHRAMANLARI VE BU KİŞİLERDEN ETKİLENME NEDENLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	31

3. İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİ KURDUKLARI MİLLİ MÜCADELE KAHRAMANLARINA YÖNELİK HİKÂYELERİ VE EMPATİ KURMA TÜRLERİ.....	35
4. İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MİLLİ MÜCADELE KAHRAMANLARINA YÖNELİK OLUŞTURDUKLARI EMPATİK HİKÂYELER SONRASINDA MİLLİ MÜCADELE HAKKINDA GÖRÜŞLERİ.....	40
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	45
KAYNAKÇA.....	49
EKLER DİZİNİ	55

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Çalışma Grubuna Ait Özellikler	23
Tablo 2. İlkokul Öğrencilerinin Millî Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal Paşa ile Kurdukları Tarihsel Empati Deneyimlerine Yönelik Görüşleri.....	27
Tablo 3. Öğrencilerin Etkilendikleri Millî Mücadele Kahramanları ve Bu Kişilerden Etkilenme Nedenlerine İlişkin Görüşleri	32
Tablo 4. İlkokul Öğrencilerinin Hikâyelerinde Kullandıkları Millî Mücadele Kahramanları.....	35
Tablo 5. İlkokul Öğrencilerinin Hikâyelerinde Kullandıkları Tarihsel Empati Modelleri	36
Tablo 6. Öğrencilerin Millî Mücadele Hakkında Görüşleri	41

GİRİŞ

Empati en genel tanımı ile kişinin kendisini başkasının yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde analiz ederek olayları onun bakış açısıyla değerlendirebilmektir (Kuzgun, 2006: 108). Bu tanıma paralel olarak Rogers (1983: 3) da empatiyi “kendini başkasının yerine koyma, olaylara onun bakış açısından bakma, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru anlama, hissetme ve duygularını onlara aktarma süreci” olarak tanımlanmaktadır.

Tarihsel empati, öğrencilerin tarihsel figürlerin eylemlerini, kararlarını ve deneyimlerini daha iyi anlamak ve onları zamanın koşullarına göre değerlendirmek için tarihsel figürlerle bilişsel ve sevgiyle etkileşime girdiği bir süreçtir. Tüm bu bilgilerden hareketle tarihsel empati, tarih öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Ashby ve Lee (1987) tarihsel empatiyi "tarihi olaylar, insanlar, farklı zaman ve mekânlarda, farklı koşullarda yaşayan, kendilerini yerlerine koyarak ve o zamanın koşullarını göz önünde bulundurmak” olarak tanımlamışlardır. Tarihsel empatinin amacını ise konular ve faaliyetler arasındaki bağlantıyı tanımak ve koşullu olarak türetmek olarak ifade etmişlerdir (akt. Karabağ, 2010: 117). Geçmiş doğru anlamak için tarihsel empati şarttır. Barış, anlayış, saygı, demokrasi ve kimlik oluşturmada tarihsel empatinin önemi ortaya çıkmaktadır (Karabağ, 2003). Bu beceriyi geliştirmenin öğrencilerin vatandaşlık algılarını geliştirerek bu sorunların üstesinden gelmelerine yardımcı olabileceği söylenebilir. Bu nedenle tarihsel empati becerilerinin geliştirilmesi önemlidir.

2005'ten sonra Türkiye'de davranışsal eğitim sistemi terk edilerek yapılandırmacı eğitim sistemine geçilmiştir. Bu yeni sistemle öğrenci merkezli öğrenme yaklaşımı öğretmen merkezli öğrenme yaklaşımına tercih edilmiştir. Bu anlayış öğrencinin yaparak ve yaşayarak öğrenmesini hedeflemektedir. Öğrenci merkezli öğrenme yaklaşımı ile Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında beceri eğitime önem verilmeye başlanmıştır. Yeni yöntemlerin kullanılması ile birlikte gelişen ders içerikleri de öğrencilerin empati becerisini geliştirmeye yardımcı olmuştur (Karabağ, 2003). Sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biri Türk kültür ve tarihini oluşturan temel unsur ve süreçleri anlamak, millî bilinci oluşturan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi ihtiyacını tanımadır (MEB, 2018:8). Bu amaç, empatinin türlerinden biri olan tarihsel empatiyi önemli kılmaktadır. Tarihsel empati, sosyal bilgiler dersinde tarih konularının öğretiminde uygulanması gereken dört aşamalı bir süreci içerir. Bu adımlar; bireylerin

eylemlerinin analizini, olayın tarihsel bağlamının ve tarihsel kronolojisinin incelenmesini, çeşitli tarihsel bağlamların, kanıtların ve yorumların değerlendirilmesini ve tarihsel bir olayın gerçekleşmesini gerektiren tarihsel bir olayın tanımınıdır (Yeager ve Foster, 2001).

Problem Durumu

Modern eğitim anlayışında beceri kavramı önemlidir. Mutluer (2016: 355-356) yaşam içerisinde eğitilmiş insan sayısındaki artışın, ileri becerilere sahip insanlara olan ihtiyacı arttırdığından bahsederek eğitim ve öğretim faaliyetlerinde becerilere neden değer verildiğini açıklamaktadır. Paykoç (1991: 13), beceriyi belirli bir düzeyde performans gösterme ve ardından bir aktiviteyi tekrarlama yeteneği olarak tanımlamıştır. Bilgi toplumunda iletişimin gelişmesiyle birlikte bilgi kaynaklarının yaygınlaşması ve çeşitlenmesi sonucunda bilgi okuryazarlığı ile ilgili yetkinlikler ve beceriler ortaya çıkmıştır. Ayrıca demokratik toplumlarda demokrasiyi sürdürmek, demokratik hakları hayata geçirmek ve bu haklardan doğan sorumlulukları yerine getirmek için eleştirel ve yaratıcı düşünme gibi beceriler geliştirilmiştir. Burada belirtilen nedenlerle beceri ortaya çıkmış ve dünya çapında gelişmiş ülkelerin öğretim programlarında kendine yer bulmuştur. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında şu becerilere yer verilmiştir. Araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme, empati, finansal okuryazarlık, girişimcilik, gözlem, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, iletişim, işbirliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekanı anlama, öz denetim, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, Türkçe'yi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama (MEB, 2018: 9). Sosyal Bilgiler Dersine yönelik becerileri geliştirmenin öğrencilerin vatandaşlık algılarını geliştirerek yaşadıkları sorunlarla baş etmelerini kolaylaştırdığı söylenebilir. Bu nedenle tarihsel empati becerilerinin geliştirilmesi önemlidir. Nitekim bu çalışmada, ilkökul öğrencilerinin millî mücadele kahramanlarıyla tarihsel empati kurma deneyimleri incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, ilkökul öğrencilerinin Millî Mücadele kahramanlarıyla tarihsel empati kurma deneyimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın amacı kapsamında belirlenen alt problemler şu şekildedir:

1. İlkokul öğrencilerinin Millî Mücadelenin başlangıcında Mustafa Kemal Paşa ile kurdukları tarihsel empati deneyimlerine yönelik duygu ve düşünceleri nelerdir?

2. İlkokul öğrencilerinin etkilendikleri Millî Mücadele kahramanları ve bu kişilerden etkilenme nedenleri nelerdir?

3. İlkokul öğrencilerinin seçtikleri tarihsel empati kurdukları Millî Mücadele kahramanı ile yazdıkları hikayeler nasıldır?

4. İlkokul öğrencilerinin Millî Mücadele kahramanı ile empati kurarak yazdıkları hikaye sonrasında Millî Mücadeleye yönelik görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin edindikleri bilgilerden yola çıkarak karşılaştıkları problemlere çözüm oluşturabilmelerini amaç edinmektedir. Bu derste öğrenciler bir yandan yaşadıkları toplumun geçmişini ve bugününü öğrenirken diğer yandan başka toplumlar hakkında da bilgi edinirler (Akdağ, 2014: 6). Öğrencilerde bu kazanımın gerçekleşmesindeki en önemli görev, sosyal bilgiler dersinin bir alt disiplini olan tarih dersine düşmektedir. Geçmişteki insanların düşünce ve inançlarını yakından incelemek, içinde bulundukları koşulları anlamak, bu dönemde yapılan eylemler üzerinde kafa yormak tarih öğreniminde istenilen sonucu verecektir (Foster, 1999: 18). Öğrencilerin tarih konularına karşı böyle bir yaklaşım geliştirmeleri derslerde öğrencilerin tarihsel empati yapabilmeleri ile mümkündür. Tarihsel empatide öğrencilerin minik bir tarihçi gibi geçmişte yaşanan olay ya da durumları anlayıp açıklayabilmeleri istenmektedir. Öğrencilerin bu değerlendirmeyi yapabilmeleri için tarihsel durumla ilgili birden fazla bakış açısını görmeleri, tarihsel düşünme becerisine sahip olmaları gerekmektedir.

Tarih öğretiminin küçük yaşlarda vermeye başlanmasının faydasının yanı sıra doğru ve özünsenerek verilmesi de önemlidir. Nitekim empati gibi bir becerinin öğrencilere bu yaşlarda kazandırılması tarih bilincinin yerleşmesi noktasında önem arz etmektedir. Özellikle tarih öğretiminin tarih eğitiminde önemli bir yere sahip olan tarihsel empati becerisi hakkında yapılan nicel ve nitel araştırmalar incelendiğinde bu alanda halen devam eden eksiklerin olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda çalışma ile tarihsel empatinin öğrencilere kazandırılması noktasında literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sayıtlar

1. Veri toplama araç ve yöntemleri araştırma amacına uygun bilgileri toplayabilecek niteliğe sahip olduğu varsayılmaktadır.

2. Kullanılacak görüşme formunun konuyu kapsayıcı nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

3. Araştırmaya katılan öğrencilerin uygulama sürecine ilişkin gerçek düşüncelerini ifade edecekleri varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma çalışma grubunu oluşturan ilkokul öğrencileri ve bu öğrencilerin görüşme formunda yer alan sorulara vermiş oldukları cevaplarla sınırlıdır.

Tanımlar

Tarihsel Empati Becerisi: Tarihsel empati, günümüzün bakış açısını ve değer yargılarını kullanmadan geçmiş kendi koşulları çerçevesinde değerlendirme, geçmişte yaşamış insanların durumlarını onların gözüyle anlama ve açıklama becerisi anlamına gelir (Karabağ, 2016).

Beceri: Kişinin, yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak, bir işi başarma, bir işlemi ereğine uygun olarak, gerektiği gibi sonuçlandırma yeteneğidir (TDK, 2023).

Öğretim Programı: Okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2007).

Sosyal Bilgiler Dersi: Bireyin, toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite veya tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005).

Şimdilik (Presentism): Şimdilik, bugünün ihtiyaçlarının, sorunlarının ve yaklaşımlarının tarih yazımına yansması durumu olarak tanımlanır (Öztürk, 2011:37).

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1. EMPATİ KAVRAMI

İletişim, insanlar için doğal, kaçınılmaz olan bir olgudur. İletişim, anlayış ve bilgi yoluyla çevre ile olan etkileşimi ifade etmektedir. İletişim ve kişiler arası ilişkiler önce varoluşun bir ön koşulu olarak kabul edilmekte, ardından sosyal ve kültürel çevrenin tanınması ve anlaşılmasını sağlamaktadır. Bireyler kendilerini ve başkalarını olumlu iletişim yoluyla tanımlarlar. İnsanları birbirine yakınlaştıran, anlaşıldığını ve değerli olduğunu hissettiren ortak bir iletişim becerisi olan empati, 20. yüzyılın başlarından itibaren önemi artan bir kavramdır (Yığiter, Engin ve Yağız, 2010).

Yunancada “empathia” kelimesinden köken alan “empati”, dil köken biliminde “em” ekine karşılık olan “..in içinde, içerde”; “pathia” ekine karşılık ise “hissetme” biçimindedir (Arkonaç, 1999). Terim, Theodor Lipps tarafından ilk olarak 1897’de tanıtılmıştır. Empati terimi, Lipps tarafından Almanca “Einfühlung” kelimesine atıfta bulunmak için kullanılmış ve Lipps “Empati”yi şu şekilde tanımlamıştır: “Bir nesneyi bir kişiye sunma, kendini onda hissetme ve o nesneyi özümseme sürecidir.” Almanca’da empati kelimesinin karşılığı olarak kullanılan “Einfühlung” kelimesi, birbirinin yerine geçebilme yeteneği anlamına gelmektedir (Bash, 1983: 101-126).

Empati, kendini diğer kişinin yerine koymak, duygularını ve düşüncelerini anlamaktır. Ersoy ve Köşger (2016: 10) “kişi kendini bir başkasının yerine koyar ve olaylara kendi açısından bakar, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru algılar ve hisseder ve bu durumda kendine getirir” şeklinde tanımlanmaktadır. Empati tanımlanırken, empatinin bileşenleri önemli olmaktadır. Empatinin bileşenlerinin neler olduğu konusunda araştırmacılar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bazı yazarlar empatiyi bilişsel bir sürece dayandırırken, diğerleri bunu duygusal bir temele dayandırmaktadır. Fakat empati, birçok araştırmacının hemfikir olduğu hem bilişsel hem de duyuşsal süreçleri temel alan bir yaklaşımdır (Dökmen, 2016: 159).

Empati kavramı “ötekini anlamak” olarak tanımlandığında, empatinin bilişsel yönü de öne çıkmaktadır. Empati, “Empati onu hissetmektir” olarak tanımlandığında, duyuşsal yönü ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber Karabağ (2003: 26)’a göre bu tanımlamalar eksiktir. Bu nedenle, empatiyi tanımlarken, “empatinin, onu fark etmeyi ve kişinin ne hissettiğini hissetmeye çalışmasını içerdiği”, özellikle empatinin hem duyuşsal

hem de bilişsel yönlerinin ifadesi olduğu söylenebilir. Başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı olmak, empatik iletişimin sağlanması için önemlidir. Empatiden yoksun bir kişinin kendini başkalarının yerine koyması daha az olasıdır. Dolayısıyla bu tür kişilerin başkalarının duygularına ilgi ve alaka göstermeleri beklenmez (Gülşeren, 2001: 130-133). Empati denen durum; sosyal duyarlılık, sosyalleşme, kendini açma ve sosyal uyum ile yakından ilişkilidir. Bir kişi sosyal bütünleşmeyi büyük ölçüde empati yoluyla gerçekleştirir. Empatiye dayalı sosyal ilişkilerde insanlar birbirleri için anlam kazanırlar. Dolayısıyla empati; "toplumsal duyarlılık", "toplumsal algı" gibi terimlerden türetilmiştir. Başkalarının kalbi ile hissedebilmek, gözle görebilmek ve kulakla duyabilmek sosyal hayatın var olabilmesi için önemli bir koşuldur (Yatkın, 2003: 50). Empati kurabilen bir kişi, ihtiyaçlarını ve duyarlılıklarını anlayarak başkalarına yardımcı olur. Aslında empati; cömertlik, yardım etmek, paylaşmak ve diğer hayırsever fikirler için temel bir ihtiyaçtır. Bireylerin kendilerinin ve başkalarının ihtiyaç ve isteklerini anlamalarına rehberlik eder. İhtiyacı olanlara yönelik empati hayırseverlere yardım etme isteği yaratır (Özbay ve Canpolat, 2003: 42).

1.1. EMPATİ KAVRAMININ TARİHÇESİ

Empati kavramı, günümüzde kullanıldığı şekliyle ilk kez Alman filozof Theodor Lipps tarafından kullanılmıştır. Lipps, ilk çalışmalarında empatiyi bir sanat terimi olarak tanıtırken, daha sonraki çalışmalarında empatinin insanların ve sanatsal nesnelerin algılanması sırasında ortaya çıkmış olabileceğini savunmuştur (Sharma, 2009). "Empati" kavramı ilk kez 1903 yılında Wilhem Wundt tarafından kişilerarası ilişkiler sürecinde kullanılmıştır. 1909'da Titchener, empati kelimesini Antik Yunanca'daki anlamından faydalanarak kullanmıştır. Titchner, empatiyi 'einfühlung' yerine "kendini ve başkalarının davranışlarına tepki verdiğini hissetmek" olarak tanımlamıştır (Lazarkau, 2008).

Empati kavramı 1950'lerin sonlarında bilimsel bir karakter kazanmaya başlamıştır. Yıllar boyunca empati terimi, diğer kişiyi tanımak, kendini onun yerine koymak ve diğer kişinin özellikleri hakkında fikir sahibi olmak için kullanılmıştır. 1960'lı yıllarda empati kavramının boyutları tartışılmaya başlamıştır. 1960'lı yıllardan itibaren empatinin hem duyusal hem de bilişsel bir boyutu olduğu vurgulanmıştır. Bu durumda empatinin tanımı yeniden yapılmış ve empati kavramı "başka bir kişinin algılanan duygusal deneyimi ile bağlantılı olarak başka bir kişiye duygusal bir tepki" olarak tanımlanmıştır. 1970'lerde empati kavramı önceki yıllara göre daha dar bir şekilde

tanımlanarak, "birinin içindeki belirli bir duyguyu anlamak ve o duyguya uygun şekilde yanıt vermek" şeklinde ifade edilmiştir. Bu yeni anlayışta empati sahibi kişi kendisine değil, karşısındaki kişiye odaklanır ve onu anlamaya çalışır (Dökmen,1997:340-41). 1970'lerdeki empati, günümüzün empati anlayışıyla örtüşmektedir. Empati kavramı üzerine yapılan araştırmalar arttıkça empatiye kazandırılan yeni boyutlar da artmaktadır (Lazarkau, 2008).

1.2. EMPATİNİN ÖZELLİKLERİ

Carl Rogers, 1970'lerde yaptığı psikoterapi çalışmalarında empatiyi büyük ölçüde empatik iletişim becerileriyle eşitlemiştir. (Rogers, 1983, akt: Dökmen, 2016: 157-159) Empatinin üç temel unsurunu şu şekilde sıralamıştır

1) Empati sahibi kişi, kendini diğer kişinin yerine koymalı ve olaylara onun bakış açısından bakmalıdır. Bu yüzden kendi kişisel algı dünyasına girmeli ve onu anlamalıdır. Herkes kendini ve çevresini benzersiz bir şekilde görür. Bu nedenle her bireyin bilişsel yaşamı kendine özgüdür. Bir insan anlaşılacaksa, dünyaya o kişinin bakış açısından bakılmalıdır. Bunun için sempatik bir insan rolüne adım atmak gerekir. Bu gereksinim adımı çok uzun olmamalıdır. Uzun ömür onunla özdeşleşmek, yani onun gibi olmak veya ona sempati duymak olarak görülür.

2) Empati, diğer kişinin duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde anlamayı gerektirir. Sadece diğer kişinin duygularını veya düşüncelerini anlamak yeterli değildir. Başka birinin rolünü oynayarak diğer kişinin ne düşündüğünü anlamak zihinsel bir aktivite olarak kabul edilir. Diğer kişinin hissettiği gibi hissetmek duygusal bir niteliktir. Bilişsel kalite, duygusal kalite için bir ön koşul olarak görülebilir. Empatinin bileşenleri konusunda araştırmacılar arasında tam bir fikir birliği olmamasına rağmen, çoğunluk empatinin bilişsel ve duygusal özelliklere sahip olduğu yönündedir. Kısacası, duygu duygusal alana, anlama ise bilişsel alana aittir. Her iki bileşeni de kullanırken empatinin sırasını anlamaya özen gösterilmelidir.

Yukarıda sayılan bu unsurlar empati için gereklidir ancak tek başına empati için yeterli değildir. Empati, ancak gözlemci gözlemlediği kişiye duygusal olarak bağlandığında ve duygusal durumu, adımlar farklı olsa bile, empati kurduğu kişi veya kişilerininkine benzer olduğunda ortaya çıkmıştır. Başka birinin bakış açısına sempati duyan bir kişi, koşulları, yaşanmış deneyimleri ve kişisel özellikleri, birlikte olduğu kişiyle empati kuruyormuş gibi algılar. Empati sahibi insanın bu konumu sürdürmesinin

tek koşulu kendini diğerlerinden soyutlamasıdır. Aslında, kendini her zaman diğerinden farklı bir kişi olarak sunar, böylece eşleşme durumları, deneyimleri ve kişisel özellikleri hakkında kafa karışıklığından kaçınır. Tüm bu nitelikler bir araya geldiğinde, başka bir kişinin nasıl olduğunu deneyimlemek için önemli bir yaklaşım olan empati davranışı yaratılır (Coplan, 2011).

1.3. EMPATİNİN FAYDALARI

Sosyal bir varlık olarak insan, hayatta kalmak için gerekli tüm ihtiyaçlarını tek başına karşılayamaz. Bu yüzden de başka insanlara ihtiyaç duyar. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak, insanın diğer insanlarla ilişkiler kurması gerekir. Kurduğu ilişki sağlıklı olmalı, çevresindeki insanların davranışlarını ve olaylara tepkilerini tam olarak anlamalıdır. Bu nedenle empati becerisi gereklidir. Dolayısıyla bir toplumda empati becerisi ne kadar gelişirse, toplumda o kadar fazla iş birliği, dayanışma ve sağlıklı anlayış gelişir. Ayrıca empati, bireyler ve toplum için adil bir yaşama katkıda bulunur. Bireyin ve toplumun birlik ve beraberliğini inşa eder ve onları daha üretken kılar. Sonuç olarak, bireyler ve toplumlar huzurlu, mutlu ve müreffeh bir yaşam standardına kavuşurlar (Özbek, 2005).

Dökmen (2016: 169-170) empatiyi kullanmanın faydalarını şu şekilde açıklamaktadır:

- İnsanları yakınlaştırır,
- İletişimi kolaylaştırır,
- İnsanlar onları anlar ve önemser,
- Başkaları tarafından anlaşılmak rahatlık getirir, kendilerini iyi hissettirir,
- Empati sahibi insanlar çevrelerini severler,
- Empati kapasitesi insanlar arasında iş birliğini geliştirir,
- Empati kendini açma, sosyalleşme, sosyal duyarlılık ve topluma uyum üzerinde olumlu etki yaratır,
- Empatik tepkiler ile kaygı, depresyon, ihmal ve çocuk istismarı ve saldırganlık arasında negatif bir ilişki oluşturur.

Empati yeteneği yüksek kişilerin sevgi dolu, hoşgörülü ve kendilerini ve başkalarını olduğu gibi kabul ettikleri gözlemlenmemiştir. Ek olarak, empati becerisi

yüksek olan bireylerin, olumlu psikolojik gelişime ve daha yüksek benlik saygısına sahip oldukları bulunmuştur (Kalliopuska, 1992'den, akt. Özbek, 2005).

2. TARİHSEL EMPATİ

2.1. TARİHSEL EMPATİNİN TANIMI

Empati kavramının kökeni, insan zihninin tarihini araştıran Alman tarihçi ve filozof Wilhelm Dilthey'e (1833–1911) dayanmaktadır. Dilthey tarihsel empatiyi “Tarih çalışmanın asıl amacı tarihi açıklamak değil, onu anlamaktır” şeklinde ifade etmiştir. Tarihsel empatiyi anlamamanın “tarihte bireyin hayal etmesini” gerektirdiğini belirterek tarihsel empatinin ilk teorik çerçevesini oluşturmuştur (Dilthey, 1911'den, akt. Karabağ, 2016). Collingwood tarihsel empati ile ilgili görüşünü şu şekilde ifade etmektedir: "... tarih alanında empati kullanımının yolu ile bu anlayış fikri ancak psikoloji ile anlaşılabilir". (Collingwood, 2015'den, akt. Kaygısız, 2019: 9) Collingwood bu sözünü tarihsel empati kurabilmeyi psikoloji ile işbirliği yapmaya bağlamıştır. İngiliz tarihçi Carr (2016) ise insanların arkasındaki düşünce, zihniyet ve eylemlerin hayal gücü yoluyla anlaşılması çağrısında bulunmuş ve buna “hayal yoluyla anlama” adını vermiştir (Yeager ve Foster, 2001). Tarihsel empati, insanların geçmişteki davranışlarının nedenlerini incelemektir. Tarihsel empati, insanların nasıl davrandığını ortaya çıkarmak için kullanılır (Karabağ, 2016) Bu doğrultuda tarihsel empati, "hedefler, olaylar ve eylemler arasındaki ilişkilerin izlenmesi ve koşullu olarak benimsenmesi" olarak tanımlanabilir (Lee ve Asbhy, 2001).

Geçmişte yaşayan insanların düşünceleri, inançları ve duygularıyla ilgilenmeyi gerektirdiği için tarihsel empati, şimdi ile geçmiş arasında bağlantı kurmayı kolaylaştıracaktır (Aysal, 2012). Bu bağlamda öğrencilerin tarih algısını geliştirmek ve tarihsel özdeşim kurmaları açısından, tarihsel empati kavramının öğretim programlarında kullanılabilir yapmak önemlidir.

2.2. TARİHSEL EMPATİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Tarihsel empati kavramı Wilhelm Dilthey (1833-1910) tarafından ilk kez ifade edilmiştir. Dilthey, tarih ile bilim arasındaki ayrımı vurgulayarak insanın doğasını ve tarihini açıklamaya çalışmıştır. Dilthey tarih ile bilim arasındaki ilişkiyi anlamamanın onu açıklamaktan daha önemli olduğunu savunmaktadır (Owensby 1994'den, akt. Karabağ, 2003). Collingwood (1996), tarih okuyanların geçmişte yaşamış insanların düşünce ve güdülerini dikkate almaları gerektiğini ifade etmektedir. Bu söylem, modern empati

tanımına uygundur. Empatinin en yaygın tanımı "kişi, diğer kişinin bakış açısından bakmaya, duygu ve düşüncelerini doğru anlamaya ve hissetmeye çalışır" şeklindedir. Collingwood'un söylemine bu açıdan bakıldığında empati tanımıyla örtüştüğü ve empatinin tarih alanındaki yararlılığını vurguladığı görülmektedir. Collingwood, geçmişin tarihçiler tarafından reddedilen belgelerini, onlar tarafından ifade edilen görüşlerin tarih meraklıları tarafından yenilenmedikçe anlamsız olacağını savunmuştur (Collingwood, 1996). Ancak bunun tarihsel empatinin geçerliliği sorunu olduğu iddia edilebilir. Bu iddia tarih empatisi konusunda tartışma yaratırken "Tarihte yaşayanların mı yoksa tarih yazanların mı görüşlerini anlamaya çalışıyorlar? Başka bir deyişle, tarihçiler, tarif ettiği gibi karakterlerin duygularını ve davranışlarını anlamaya çalışıyor mu?" soruları önem kazanmaktadır.

Empati, tarih kavramını bir bilim olarak değil, bir sanat dalı olarak anlayan idealist tarih felsefesine dayanmaktadır. Felsefi bir bakış açısıyla, geçmişte deney yapmanın mümkün olmadığı ve tarihteki olayların kendilerini tekrarlamadığı, bu nedenle bilim insanlarının tarihi olayları doğal fenomenler olarak açıklamak için bilimsel sistemler kullandıkları savunulmaktadır. Bu, tarihsel sistemin doğasına aykırıdır. İdealist bir felsefeyi yansıtan tarih yazımında, önceki dönemlerde meydana gelen olayları açıklamak için küresel ve yasal bir genelleme yapılmaz, ancak her tarihsel olay kendi koşulları ve bağlamı içinde incelenir. Bu görünümde; tarihsel şahsiyetlerin düşünceleri, inançları, tarzları, tutumları ve değer yargıları incelenerek tarihi olaylar perspektifinden anlaşılmaya çalışılır (Yılmaz, 2011).

Tarihsel empati, geçmişteki insanların düşünce, güdü ve duygularını o zamanın koşullarına göre anlamak olarak tanımlanmaktadır. Tarih öğretiminde tarihsel empatinin kullanılması, öğrencilerin eleştirel ve tarihsel düşüncelerini sağlayan tarih öğretiminde önemli bir faktördür (Karabağ, 2003: 282). Tarihçi, geçmişi üzerine inşa ederken, bazen karakterinin zihnine nüfuz etmek ve bir empati duygusu yaratmak için kanıt ve neden-sonuç kurallarının sınırlarını zorlar. Ama empatinin de kuralları söz konusudur. Elde edilen sonuç, mevcut kanıtlarla tutarlı olmalıdır. Bu bağlamda "tutarlılık, uygunluk, yeterlilik ve ekonomi" olmak üzere Shemilt dört kriter önermiştir. Tutarlılık, açıklamada tekdüzelik; alaka düzeyi, tarihsel ilişkilerin alaka düzeyi; kapasitenin tarihsel kanıtları ve mevcut bilgileri ne ölçüde kapsadığı; öte yandan indirgeme, diğer üç kriteri karşılamayan daha basit ve alternatif açıklamalara yönelmeye gerek olmadığını göstermektedir (Shemilt, 1984, akt. Karabağ, 2003: 49).

Collingwood (1946: 242) bugüne değinmeden tarihsel kanıtlarla inşa edilmiş bir tarihsel anlatıya dikkat çekmiştir. Foster (1999: 18), tarihçinin veya öğrencinin başka bir zamanda ve yerde yaşamış birinin kişiliğini anlayabildiğini belirterek, tarihsel empatinin bilişsel yönünü vurgulamıştır. Ancak Foster (1999: 19), tarihsel empatinin kurgu olmadığını ve tarihsel empatinin şu 6 temel özelliği taşıdığını belirtmiştir. Bunlar; I) Tarihsel empati, insanların neden geçmişte davrandıkları gibi davrandıklarını anlamaya ve açıklamaya yol açan bir süreçtir. II) Tarihsel empati, geçmiş olayları değerlendirirken tarihsel bağlamı ve kronolojiyi anlamayı içerir. Empati kurmak için öğrenciler, öğrencilik günlerinin önemli anlarının, kişiliklerinin ve kültürlerinin farkında olmalıdır. III) Tarihsel empati, tarihsel kanıtların kapsamlı bir analizine ve değerlendirilmesine dayanır. Tarihsel kanıtlar tarihin motorudur. Öğrencilerin geçmiş çalışmaları daha iyi anlamak için tarihsel kanıtların incelenmesine ve yorumlanmasına dahil olmaları gerekir. IV) Tarihsel empati, geçmiş eylemlerin sonuçlarını anlamayı içerir. Tarih öğrencileri geçmişi ve olayların nasıl gelişeceğini bilme lüksüne sahiptir. Bu nedenle, öğrenciler eylemlerinin sonuçlarının farkında olmalı ve tarihsel bir figürün eylemlerinin gelecekteki olayları nasıl etkilediğini değerlendirebilmelidir. V) Tarihsel empati, geçmişin doğuştan anlaşılmasını ve geçmişin şimdiki zamandan farklı olduğunun üstü kapalı bir şekilde kabul edilmesini gerektirir. Başka bir deyişle, geçmişteki insanlar bugünün değerleri, gelenekleri, inançları ve bilgileri ile yargılanmamalıdır. Etkili bir şekilde empati kurabilmek için öğrenciler geçmişin sosyo-politik ve kültürel güçlerini anlamaya başlamalıdır. VI) Tarihsel duyarlılık, insanların eylemlerinin ve başarılarının karmaşıklığına saygı, anlayış ve duyarlılık gerektirir. Öğrenciler, tarih çalışmasının bilimsel bir süreç olmadığını ve geçmişte insanların eylemlerini yöneten mutlak kuralların olmadığını bilmelidir. Empatinin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor olmak üzere üç temel boyutu olduğu iyi bilinmektedir. Eğitimde empatinin bu boyutlarının gelişmesi ile tarihsel empatinin özellikleri daha derinden deneyimlenebilmekte ve hissedilebilmektedir (Çalışkan, 2008).

20.yy. sonlarına doğru tarihsel empatinin tarih ve sosyal bilgiler öğretimine bir beceri olarak girmesini sağlayan gelişmeler yoğunlaşmıştır. Yapılan çalışmalarla birlikte (Lee, 1984; Foster 1999'den akt. Dökmen, 2016) tarihsel empatinin bilişsel bir beceri olduğu ve öğretilbileceği kanıtlanmıştır. Tarihsel empati öğretim programlarında geliştirilmesi gereken bir beceri olarak yerini almıştır.

2.3. TARİHSEL EMPATİ KAVRAMININ BOYUTLARI

Tarihsel empati kurma süreci başlangıçta “sempati ve tanımlamanın olmadığı hayal gücü içermeyen bir yaklaşım”, bunun bir sonraki aşamasında ise; “tarihte yaşamış insanları ve onların eylemlerini anlamlandırma ve anlamaya başlar. Öğrenciler, tarihsel bağlam içinde, geçmiş dönemi daha iyi anlamak için farklı perspektif ve kanıtlardan destek alarak kendi perspektiflerini oluşturmaya başlarlar” (Foster, 2001’den akt. Yılmaz, 2007). Tarihsel empati üzerine yapılan çalışmalar sonucunda tarihsel empatinin bilişsel ve duyuşsal iki boyutu ortaya çıkmaktadır. Bilişsel empati, bireyin karşısındakinin rolünü ya da bakış açısını alarak dünyayı başkasının gördüğü gibi görmek olarak tanımlanmaktadır (Gladstein, 1983: 468). Duyuşsal empati ise; genel olarak bireyin başkalarının yaşadığı olaylardaki duygusal deneyimi dolaylı olarak deneyimleme kabiliyetidir. Duyuşsal empati kişinin vücut hareketleri, ses ölçüsü ve yüz ifadelerine bağlı olarak karşıdaki kişinin duygularının hızla tanınmasını içermektedir (Reniers ve ark., 2011: 85).

Tarihsel empatinin bilişsel yönü daha yoğun görünse de duyuşsal yönü de dikkatle değerlendirilmektedir. Duyguların yoğunluğu empatiyi zedelemektedir. Duygusal yönü ağırlıklı olarak sürece dahil olması ile birlikte birey sempati yapar duyguların hissedilmesi ve anlaşılmasının ötesine geçer. Duyguların içselleştirilmesi ile birlikte aynı duyguların yaşanmasına sebep olur (Altınbaş, 2010).

Tarihsel empatinin bilişsel ve duyuşsal boyutu üzerine yapılan çalışmalar yoğun olarak bilişsel süreç üzerine odaklanmıştır. Yaptıkları çalışmalar ile Foster (2001), Lee ve Ashby (2001), Bryant ve Clark (2006) tarihsel empatiyi bilişsel bir süreç olarak görmüşlerdir. Onların görüşlerinin aksine bazı araştırmacılar; Kohlmeier, (2006), Brooks (2011) tarihsel empatinin bilişsel süreç olarak görülmesi ve bu çerçevede yapılan araştırmaların genellikle perspektif almaya odaklanması yerine tarihsel empatinin bilişsel boyutu kadar duyuşsal boyutunun gerekli olduğunu belirtmektedir (Brooks, 2013: 42). Araştırmacılara göre; duyuşsal boyutun tarihsel empatiden soyutlanması mümkün değildir. Araştırmacılar, duyuşsal boyutun tarih eğitiminin bir parçası olması gerektiği ve duyuşsal boyutun geçmişin anlamlandırılması ve değerlendirilmesinde önemli bir unsur olduğu görüşündedirler (Barton ve Levstik, 2004). Tarihsel empatinin duyuşsal boyutuna dikkat çekilmesi gereken araştırmalar içerisinde Endacott ve Brooks’un (2013) araştırması tarihsel empatinin duyuşsal boyutunun da ele alındığı yeni bir tarihsel empati

modeli ortaya çıkarmıştır. Tarihsel empatinin üç temele dayandığı bu modele göre; “tarihsel bağlamsallaştırma, duyuşsal bağlantı, perspektif alma” dır.

Tarihsel bağlamsallaştırma: Üzerinde durulacak olan dönemin siyasi ve sosyal durumlarının yanı sıra kültürel normlarının anlaşılmasını ve bunun yanında tarihsel duruma yol açan olaylar ve aynı zamanda gerçekleşmiş olan diğer olayların bilgisini içeren zamansal bir farklılık duygusudur.

Perspektif alma: Ele alınan durum üzerinden kişinin hangi duyguları hissedip hangi tepkileri verdiğini anlamak için o kişinin hayat tecrübelerini, içinde bulunduğu durumu, inanç sistemini ve inançlarını anlamaktır.

Duyuşsal bağlantı: Aynı zamanda farklı yaşam tecrübeleri ile ilişki kurarak tarihsel karakterlerin duyuşsal tepkilerinin yaşadıkları tecrübe, yaşam biçimi ve bulunduğu duruma nasıl bir etkide bulunduğunu anlamaktır.

Endacott ve Brooks bu üç temelin birbiriyle bütünleşmesi ile birlikte çok daha güçlü ve tam bir tecrübe elde edileceğini savunmaktadır (Şahin, 2021: 16).

2.4. TARİHSEL EMPATİNİN ÖZELLİKLERİ

Tarihsel empati, “Geçmişte insan yaşamlarını onların perspektifinden incelemek, değerlendirmek, anlamak ve akılda kalıcı olmalarını sağlamak” olarak tanımlanmaktadır. Tanım üzerinden yola çıkıldığında olay ya da kişi ile kurulan empatinin tarihsel empati olması için bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Yeager, David ve Foster (2001) bu özellikleri şu şekilde sıralamıştır;

- a) İnsanların geçmişteki davranışlarının nedenlerini anlama ve açıklama sürecidir.
- b) Tarihsel olayların kronolojik ve bağlam içinde değerlendirilmesi. Tarihsel empatileri tespit ederken, öğrenciler o dönemin önemli olaylarından, insanlarından ve kültürel, ekonomik, politik ve sosyal bilgilerinin farkında olmalıdır.
- c) Tarihsel kanıtların değerlendirilmesi ve analizi. Tarihsel kanıtlar tarihin motorudur. Bu nedenle öğrencilere tarihsel kanıtlar sunulmalıdır.
- d) Geçmiş olayların bir incelemesini içermelidir. Öğrenciler hem olayların içsel yönlerini öğrenmekten zevk alırlar hem de bu bilgileri öğrenmenin faydalarını görürler.
- e) Öğrenim döneminin günümüzden kesinlikle ve önemli ölçüde farklı olduğunun farkındalığı gerekmektedir.

f) Tarihsel empati, insan davranışının çeşitliliğine, çeşitliliğine ve karmaşıklığına saygı gösterilmesini gerektirir.

3. ÖĞRENCİLERİN TARİHSEL EMPATİ BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Tarihsel empatiyi öğretmek için tek başına bir yöntem ve strateji yeterli değildir. Tarihsel empati becerisi geçmiş olayları yeniden gözden geçirme, bir vaka veya tarihi kişi hakkındaki temel bilgileri inceleme ve değerlendirme, vakaları ve bireyleri orijinal tarihsel bağlamlarında anlama olarak görülmektedir. Herhangi bir konu tarihsel empati yoluyla ayrıntılı olarak araştırılabildiği gibi, konular da tarihsel empatide kullanılmak üzere çeşitli beceriler kullanılarak araştırılabilir. Tarihi bir olayı yeniden değerlendirme becerisini oluşturan yeni bir öğretim yöntemi olan aktif öğrenme yönteminin kullanılması uygun olacaktır. Tarihsel empati becerilerini geliştirmek için “yaratıcı yazma, tarihi yerleri ve müzeleri ziyaret etme, yaratıcı tiyatro vb.” etkinlikler yapılabilir. Ayrıca tarihsel empati eğitimi için “Biyografiler ve tarihi romanlar, drama ve rol yapma, sunum uygulaması, tarihi yerlerde canlandırma, görüntülerle yeniden inşa, oyunlar ve simülasyonlar, karar verme uygulamaları, kültür ve ekonomiyi ilişkilendirecek alıştırmalar, deneysel animasyon, onay alıştırmaları, empati ikilemi, geçmiş ile bugünü ayırmak için yapılandırılmış alıştırmalar” gibi uygulamalar önerilebilir (Shelmilt, 1984, akt. Karabağ, 2003). Bu tür etkinlikler öğrencilerin derslere aktif katılımını sağladığı gibi öğrenilen becerilerin kalıcı olmasını desteklemektedir (MEB, 2005).

Tarihsel empati, geçmişteki insanların bireysel durumlarını ne kadar önemli algıladıklarını anlamaya çalışır. Ancak onların ruh hallerini veya duygu türlerini nasıl algıladıkları araştırılmamaktadır. Bu sadece yarışmalarda veya sınıf alıştırmalarında değil; kitaplarda, devlet belgelerinde ve tezlerde tarihsel sempati içeren yanlış anlaşılmalarda bulunur. Ve özdeşleştirme anlamına gelen 'sempati' terimi, tarihsel olarak empati ile karıştırılmaktadır. Yukarıdaki tarihsel empati, tarihsel geçmişteki insanlar ile zamanımız arasında bir fark olduğu varsayımına dayanmaktadır ve empati, konumları, zaman dilimi, kültürleri ve yaşamları ne olursa olsun tüm insanların aynı koşullara sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin alt dallarından biri olan tarih derslerinde tarihsel empatinin kullanılmasıyla ilgili en sık karşılaşılan sorun, öğretmen ve öğrencilerin "tarihsel empati" kavramını "sempati" ile karıştırmalarıdır. Geçmişte öğrenci kişiliğine sahip büyükelçi, asker, devlet adamı, temsilci vb., onları insan olsaydı yapacaklarını değiştirmeye zorlayan tarihsel empatiyle çelişir. Aslında, böyle bir soru

sorulduğunda, öğrenciler kişisel duygu, düşünce ve deneyimlerine dayalı olarak geçmiş zamanımızın perspektifinden anlama eğilimindedir (Bryant & Clark, 2006).

4. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TARİHSEL EMPATİ KULLANIMI

Sosyal bilgiler nedir? sorusuna çok fazla tanımlama yapılmış olup bu tanımlar tarih içerisinde pek çok değişikliğe uğramıştır. Weshley bu tanımları ilk kullananlardan biridir. Weshley'e göre; sosyal bilgiler, “sosyal bilimlerin pedagojik amaçlarla basitleştirilmiş şekli” (Hertzberg, 1981'den akt. Doğanay ve Sarı, 2004: 153) olarak tanımlanmaktadır. Daha sonra ise sosyal bilgiler, etkili vatandaşlık eğitimi amacıyla sosyal bilimlerin disiplinler arası işlendiği bir program halini almıştır. 1993 yılında Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), sosyal bilgilerin alanını genişleterek edebiyat, sanat, halk bilim, din ve hatta fen bilimlerinin insan eksenli konularını da içine almıştır. (akt. Doğanay ve Sarı 2004: 153). Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere sosyal bilgiler, kendi içerisinde birden çok disiplini barındıran bir çalışma alanına sahiptir. Bu çalışma alanı içerisinde farklı disiplinlerde kazanımların aktarımında strateji, teknik ve yöntemler kullanılmaktadır. Tarihsel empati bu tekniklerden bir tanesidir (Aydın,2020: 42).

Tarihsel empati tekniği, modern tarih öğretimi yaklaşımı kapsamında sosyal bilgiler dersini oluşturan disiplinlerden biri olan tarih öğretiminde uygulanmaya başlamıştır. Modern tarih öğretimi yaklaşımının odaklandığı temel konu, öğrencilerin tarihsel süreçler, tarihsel vakalar ve tarihsel aktörler hakkında tarihsel düşünme ve yargı becerilerini geliştirmeleri gerektiğidir (Dinç ve Üztemur, 2018).

Sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati tekniğinin kullanılması, öğrenciye anlatılan olay örgüsünün günün şartları ile değerlendirme imkanı sağlaması açısından önem taşımaktadır (Aydın, 2020: 42). Geçmişte yaşamış kişilerin davranışlarını anlamaya yardımcı olan sosyal bilgiler derslerine tarihsel empatinin eklenmesi ile birlikte derslerin akıcı geçmesinin yanı sıra daha anlamlı öğrenme de sağlanmaktadır (Altıkulaç ve Gökaya, 2014).

Sosyal bilgiler dersinde empati etkinlikleri, “Çocuklar kendi amaç ve ihtiyaçlarına göre uyarlandıkları için her türlü öğrenme durumuna gönüllü olarak katılırlar” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2019). Yapılandırmacı eğitimde, programın odak noktası kazanım, beceri ve değer etkinlikleridir (Yazıcı ve Koca, 2011: 33). Empati becerileri Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (2018) kazandırılması gereken beceriler arasında yer

almaktadır. Nitekim program, öğrencilerin kendi fikirlerini belirlemelerinin, sosyal ve kültürel bağlamlarda anlayışlarını geliştirmelerinin, gerçek dünya sorunlarıyla yüzleşmelerinin ve bilgileri kendi deneyimlerine göre yorumlamalarının önemini vurgulamaktadır (MEB, 2018). Bu hedeflere ulaşmak empati ile örtüşür. Kabapınar'ın (2005) yaptığı çalışmalarda öğrencilerin empati etkinlikleri sonunda görüşleri değerlendirilmiştir. Öğrenciler; “aktif olmaktan, eğlenmekten, hayata dair farkındalık kazanmaktan” memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bu değerlendirmeden yola çıkarak sosyal bilgiler öğretiminde empati etkinliklerinin kullanılıyor olması programın ilkelerine hizmet etmektedir (Kabapınar, 2005a: 20-123).

5. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

5.1. YURT İÇİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Karabağ (2003) Öğretilebilir ve Bilişsel Bir Beceri Olarak Tarihi Empati adlı tezinde tarihsel empati alıştırmalarının yapıldığı sınıftaki öğrencilerin tarihsel empati düzeyleri ile geleneksel öğrenme ortamındaki öğrencilerin tarihsel empati düzeylerini karşılaştırmıştır. Tiyatro çalışmaları ve etkinliklerini içeren deneysel bir çalışma olan araştırmada, Bloom'un sınıflamasına göre tasarlanmış altı maddelik klasik bir yazılı ölçek kullanılmıştır. Lee'nin (2001) tarihsel empati düzeyleri dikkate alınarak betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu sonuçlara göre tarihsel empatiden tam anlamıyla yararlanılarak, zengin materyalle desteklendiğinde öğrencilerin tarihe ilgileri artmaktadır. Öğrencilerin derslerde anlatılan konulardan keyif aldıkları belirlenmiştir.

Coşkun Keskin (2007) sosyal bilgiler derslerinde empati becerilerine dayalı öğretim tekniklerinin kullanılmasına yönelik araştırmasında, sosyal bilgiler derslerinde empati becerisini araştırmıştır. Öğrencilerin bilişsel, duyuşsal, ahlaki ve sosyal becerilerini incelemiştir. Araştırma sonucunda empati becerilerinin yoğun olarak kullanıldığı sosyal bilgiler derslerinde, öğrenci araştırması sırasında geliştirilen empatinin öğrenme sürecine katkı sağladığı belirtilmiştir.

Çalışkan (2008) araştırmasında empatinin etkinliğini ve işlevselliğini göstermek için araştırmalar yapmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanıldığı çalışmada durum çalışması deseni kullanmıştır. Veri analizi için seyahat günlükleri (dokümanlar) analiz edilmiştir. Veri toplama aracı olarak öğrencilerin tarihsel empati tekniğine göre “seyahat günlükleri” adı verilen günlükler kullanılmıştır. Sonuçlar tarihsel empatinin üç yönü açısından analiz edilmiştir. Bunlar: bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileridir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin Mısır seferine katılan askerlere tarihsel olarak sempati duydukları belirlenmiştir.

Aysal (2012) araştırmasında yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi kapsamında tarihsel empati becerileri ve akademik başarı ilişkisini incelemiştir. Araştırmasında öntest-sontest kontrol gruplu deneysel model kullanmıştır. Bu çalışmaya göre, tarihsel empati temelli rol yapma yaklaşımını kullanan her iki deney grubunun akademik başarısının Sosyal Bilgiler Dersi Programını (2005) kullanan kontrol gruplarına göre daha yüksek olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda tarihsel empatiye dayalı rol yapma teknikleri ile öğrenci başarısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Yılmaz ve Koca (2012) araştırmalarında öğretim programı ile uygulanan tarihsel empatiye yönelik öğretmenlerin algıları, düşünceleri ve deneyimlerini incelemiştir. Nitel araştırma yöntemiyle yapılan çalışmada öğretmenlerin tarihsel empatiyi belirli kavramlarla karıştırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların cinsiyeti ve lisans eğitimi türünün tarihsel empati algıları üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Tarihsel empati konusunda kavramsal farkındalığı düşük olan öğretmenlerin sınıflarında da aynı kavram yanılgılarının devam ettiği belirlenmiştir. Öğretmenlerin tarihsel empatiye yönelik olumlu tutumları ve tarih öğretiminde tarihsel empatinin kullanılması gerektiğine ilişkin inançları araştırmanın olumlu sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Araştırma bulguları aynı zamanda öğretmenlerin tarihsel empatiyi uygulamadaki sorunlarını da içermektedir.

Aysal (2012) araştırmasında ilköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında akademik başarı için empatik rol yapma yöntemleri incelenmiştir. Bu araştırma, 2010–2011 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar il merkezindeki Atatürk İlköğretim Okulu'nda iki farklı sınıfta gerçekleştirilmiştir. Kontrol gruplu bu çalışmada model eylem araştırması kullanılmıştır. Öğrenci geri bildirimleri ile bir anket-görüşme formu hazırlanmıştır. Her grup için geliştirilen ölçme araçlarının sonuçları ayrı ayrı analiz edilerek grupların ortalama ve anlamlılık durumu incelenmeye çalışılmıştır.

Altıkulaç ve Gökkaya (2014) araştırmalarında tarih derslerinde anıları kullanarak öğrencilerin tarihsel empati becerilerinin düzeyini incelemiştir. Araştırma kapsamında öncelikle Mücadele dönemi anıları incelenmiş ve ünite gösterimine uygun bölümlerden alıntılar yapılmıştır. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programında hatıratların kullanılmasının öğrencilerin tarihsel empati becerilerini olumlu yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Öğrencilerin öykülerinde kendi sıfatlarını kullandıkları, kendilerini

tarihi şahsiyetlerin yerine yerleştirdikleri ve mevcut olayları bağımsız olarak deneyimleyebildikleri görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre hatıratın tarih öğretiminde kullanılabilecek uygun bir öğretim materyali olduğu öne sürülmüştür.

Ersoy ve Köşger (2016) araştırmasında sosyal becerilerin ve olumlu sosyal davranışların öğrenciler için önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada empatinin tanımı, oluşum süreci, nörobiyoloji ve önemi tartışılmaktadır. Empatik tepkiler geliştirmek, sosyal becerilerin önemli bir parçası olarak kabul edilir. Söz konusu empatik çocukların daha destekleyici, daha az saldırgan ve daha gelişmiş ahlaki değerlere sahip olma eğiliminde olduğu belirtilmiştir.

Dinç ve Üztemur (2018) araştırmasında tarihsel perspektif kazanım ölçeğini Türkiye'ye uyarlayarak tarih ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tarihsel perspektif kazanım becerilerini incelemiştir. Bu çalışma sonucunda öğretmen adaylarının tarih ve sosyal bilgiler öğretim programına tarihsel bir bakış açısı kazandırma becerilerinin yeterli düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Kaygısız (2019) yaptığı araştırmasında etkinliklerle işlenen dersin tarihsel empatiyi geliştirdiğini ve bununla birlikte tarihsel empati becerisinin yeterliliğini öğrenci görüşlerini alarak ortaya koymayı amaçlamıştır. Yaptığı araştırma sonucunda tarihsel empati tekniklerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasıyla öğrencilerin geçmişteki insan davranışlarını anlayıp açıklayabildikleri sonucuna varılmıştır.

Şahin ve Aktın (2021) “öğrencilerin tarihsel empati deneyimlerinin incelenmesi” üzerine yapmış oldukları araştırmada, farklı tarihsel karakterlerden herhangi biri ile empati kuran öğrencilerin tarihsel empati deneyimlerini göz önünde bulundurarak tarihsel ve duyuşsal bağlam ile incelemeyi amaçlamışlardır. Yapılan araştırma sonucunda var olan literatürden, günümüze yönelik bir bakış açısının insanların tarihte yaptıkları davranışların doğru anlaşılabilmesinin engelleneceğine dikkat çekmişlerdir. Bu sebeple öğretmenlerin özellikle öğrencilerin geçmişe dair anlayışlarını sınırlamalarının farkında olarak yansıtması gerektiği sonucuna varmışlardır.

Fidan, (2023) yapmış olduğu araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tarihsel empatinin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasına ilişkin görüş ve değerlendirmelerini incelenmiştir. Araştırma sonucunda katılımcılarının bazılarının tarihsel empati algılarının zayıf olduğu, tarihsel empatinin daha çok duyuşsal boyutu

üzerine odaklandıkları, bilişsel boyutunu ise yeterince dikkate almadıkları tespit edilmiştir.

5.2. YURT DIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Foster (1999) Using Historical Empathy to Excite Students about the Study of History: Can You Empathize with Neville Chamberlain The Social Studies, adlı çalışmasında öğrencilerinin tarihsel figürlerin eylemlerinin ardındaki nedenlerle ilgili düşünce ve fikirlerini sunmak için tarihsel kanıtları kullanmıştır. Sonuç olarak öğrencilerin tarihi karakterlerin eylemlerinin arkasındaki nedenleri açıkladıkları görülmüştür.

Jensen (2001), araştırmasında tarihsel empatinin gelişimini desteklemek için tarihsel tartışma yöntemini kullanmıştır. Tartışma yoluyla öğrencilerin geçmişte yaşayan insanların bakış açısına sahip oldukları ve geçmişteki olayları daha iyi anladıkları anlaşılmıştır. Tartışmalar, bunun öğrencilerin tarihsel perspektifleri anlamalarını ve geçmişteki farklı bakış açılarını ve iki bakış açısı arasındaki farkı dikkate alma yeteneklerini büyük ölçüde geliştirdiği sonucuna varmıştır. Buna rağmen öğrenciler, geçmişin bugünden farklı olduğunu göstermekte zorlandıklarını ileri sürmüşlerdir.

Jensen (2008), araştırmasında tarihsel tartışmalar yoluyla beşinci sınıf öğrencilerinin tarihsel perspektifini geliştirmeyi amaçlamıştır. Öğrenciler, önceki dönemlerin yaklaşımları arasındaki farkları görerek bakış açılarını zenginleştirebildiler. Ancak öğrenciler geçmişin bugünden farklı olduğunu göstermekte zorlanmışlardır.

Lazarakou (2008), araştırmasında ilköğretim dördüncü sınıfa yönelik Antik Yunan ilköğretim tarih müfredatını inceleyerek empatinin tarihsel empati için temel bir araç olarak kullanılıp kullanılamayacağını ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada, tarih ders kitabında sempatik etkinliklerin sayısının sınırlı olduğu görülmüştür. Sınırlı miktarda tarihsel materyal ve kanıtın tarihsel sempatiyi sınırlayacağı sonucuna varılmıştır.

Brooks (2008), araştırmasında 8. sınıf sosyal bilgiler derslerinde iki hafta boyunca toplanan verilerden elde edilen sonuçları inceleyerek, öğrencilerin ödev yazarken aldıkları tarihsel sonuçların tarihsel empati geliştirme eğiliminde olduğunu buldu. Öğrencilerin tepkileri yazma görevi için gereken tarihsel empati becerilerini geliştirdiği görülmüştür.

Cunningham (2009), 4 tarih öğretmeni ile bir vaka araştırması yürütmüştür. Çalışma ortaokulda görev yapan öğretmenler için tarihsel empati ve empatinin

yöntemlerine odaklanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin empati ve tarihsel empati vakalarını yorumlarken empati hedeflerine nasıl ulaşacaklarını bildikleri belirlenmiştir.

John ve Endacott (2010), öğrencilerin bilişsel ve duygusal yapılarının tarihsel empati ile nasıl bir arada var olabileceği sorusuna cevap bulmaya çalışmıştır. Tarihsel bir paradoks karşısında benzersiz ihtiyaçları için geleneksel bir sosyal bilgiler müfredatından üç tarihi figür seçilmiştir. Bunların yanı sıra araştırma etkinlikleri, tartışmalar, tarihsel anlatılar, üst bilişsel etkinlikler ve araştırmacı notlarından toplanan öğrenci yanıtları da dâhil edilmiştir. Bulgular, öğrencilerin zor durumları daha iyi anlamak için tarihsel figürlerle duygusal bağlantılar kurdukları, kaynak kanıtları ve kişisel deneyimleri kullandıkları sonucuna varmıştır.

Endacott (2010), araştırmasında üst bilişsel faaliyetler ve bir fenomen üzerine araştırmacı notları gibi tarihsel olarak fenomenolojik akıl yürütme anlayışıyla çelişen öğrencilerin bilişsel anlayışlarını ve duygusal bağlantılarını kurmuştur.

Brooks (2011), yaptığı nitel bir vaka araştırmasında öğretmenlerin öğretiminde ve öğrenci yanıtlarında tarihsel empatiyi aramıştır. 29 saatlik akademik çalışmada, öğretmen ve 10. sınıf öğrencilerden oluşan dört kişi ile odak grup görüşmeleri sonucunda öğrencilerin empati eksikliğine rağmen tarihsel bir bakış açısı edinebildikleri gözlemlenmiştir. Bu çalışma, birincil ve ikincil kaynaklar kullanılarak tarihsel empatinin geliştirilmesi açısından önemlidir.

Davison (2012), araştırmasında tarihsel empatinin bilişsel ve duyuşsal olmak üzere iki boyutunu incelemiştir. Öğrencilerin tarihsel empatiye tepkileri, bunlar kullanılarak bilişsel ve ardından duyuşsal alanlar açısından değerlendirilmiştir.

Endacott ve Brooks (2013), araştırmalarında sınıf uygulamasında tarihsel empatinin işlevselleştirilmesine bilişsel ve duyuşsal iki boyutlu bir yapı olarak kavramsallaştırılmasını araştırmıştır. Araştırmanın betimsel bir analiz ile yapılması sonucunda, öneri olarak empati geliştirme konusunda daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır.

Endacott (2014), araştırmasında güncel ve teorik bir konuda lise öğrencilerinin bilişsel yapılarını tarihsel empati kapsamında değerlendirmiştir. Tarihsel empatiyi ölçmek için II. Dünya Savaşı sırasında Japonya'ya atılan atom bombası konusu

seçilmiştir. Sonuç olarak, öğrenciler arasında kimlik, insan deneyimi ve tarih ile empati kurarak duygusal bağlar kurulduğu görülmüştür.

Dillenburger (2017), araştırmasında öğrencilerin tarihsel empati ve algının bilişsel ve duyuşsal boyutlarını tarihsel perspektif alma bağlamında anlamalarını incelemiştir. Tarihsel olayları bilgi ile sunarak, perspektif kazanmanın, perspektifi görmenin veya geçmişe ilişkin anlayışlarını değiştirmenin öğrencilerin rolü olduğu sonucuna varılmıştır.

Savenije ve Bruijn (2017)'e göre, ortaokul öğrencilerinin müzedeki anlatılarından oluşan görüşler, sergi sırasında gözlemleri ve eğitim faaliyetlerine katılımları ile tarihsel empati geliştirilebildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Wagner ve Dversnes (2022), araştırmasında “12 Yıllık Esaret” (McQueen 2013) filminden yararlanarak görsel etkinliklerin tarihsel empati düzeyini nasıl geliştirdiğini incelemiştir. Beş haftalık ders planıyla uygulanan araştırma sonucunda; iyi hazırlanan gösterim ile ilgili etkinlikler birleştirildiğinde tarihsel empatiyi geliştirme potansiyelinin güçlendiği sonucuna varılmıştır.

Nielsen (2023), çalışmasında tarihsel empatinin hem bilişsel hem de duyuşsal boyutları içeren bir süreç olduğu ve empati geliştirmede bu süreçlerin ilerlemeye katkısı incelenmiştir. Araştırmada genç öğrenciler bir saha gezisine çıkarılmış ve sonrasında öğrenciler ile röportaj yapılmıştır. Çalışma bilişsel ve duygusal boyutların nasıl iç içe geçtiğini, saha gezisinin tarihsel empatinin gelişimi için gerekli olan duygusal ve kişisel bağlantıya nasıl katkıda bulunduğu açıklamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

İlkokul öğrencilerinin Millî Mücadele kahramanlarıyla tarihsel empati kurma deneyimlerinin incelendiği bu çalışma nitel araştırma yönteminde tasarlanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2013) nitel araştırmayı; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji, insanların belli bir olgu veya görüşle ilgili duygularını, anlayışlarını ve bakış açılarını anlatmalarını sağlayan ve bu olguyu nasıl tecrübe ettiklerini betimlemek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Rose, Beeby & Parker, 1995: 124). Farklı bir tanımlamaya göre ise; fenomenolojik yöntemin kullanıldığı bir çalışmada araştırmacı, insanların belirli bir fenomene karşı kendi bakış açıları ile vermiş olduğu çeşitli tepkilerin anlamını yorumlamaya çalışır (Johnson ve Christensen, 2014). Araştırmada tarihsel empati konusunda öğrencilerin bakış açılarının detaylı bir şekilde incelenmesi amaçlandığı için fenomenolojik yöntem tercih edilmiştir.

2. ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar il merkezinde bulunan Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı biri özel, biri devlet ilkokulu olmak üzere iki farklı okulun 4.sınıfında öğrenim görmekte olan 30 öğrenci oluşturmuştur. Sınıf öğretmenleri tarafından yapılacak olan çalışma anlatılarak gönüllü olan öğrenciler belirlenmiştir. Çalışma grubunu oluşturan gönüllü öğrencilerin seçimi yapılırken sınıf öğretmenlerinin yardımı alınarak, okul başarı durumu düşük, orta ve yüksek olan 18 kadın, 12 erkek öğrenci olmak üzere toplam 30 öğrenci belirlenmiştir. Belirlenen öğrencilerin ailelerinden de araştırma yapılmadan önce izin belgesi alınmıştır.

Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Maxwell'e (2018) göre amaçlı örnekleme yöntemi araştırma sorularını en iyi şekilde cevaplandırmaya imkân tanıyan, en verimli ilişkileri kurabilecek katılımcıları seçmek için kullanılmaktadır. Ölçüt örnekleme derinlemesine araştırma yapabilmek için bilgi zengini durumlar seçilmektedir. Ölçüt örnekleminin temel mantığı öncesinde belirlenmiş olan bir dizi ölçütü karşılayan

bütün durumların incelenmesidir (Patton, 2014). Yapılan araştırmada çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin seçilmesindeki ölçüt; düşük, orta ve yüksek başarı grubunda olması olarak belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik örnekleme çalışma grubunun yaş, cinsiyet, ekonomik durum, meslek gibi farklı özelliklere göre örneklenmesidir. Bu örnekleme farklı bakış açılarına ulaşılması hedeflendiğinde tercih edilmektedir (Creswell, 2013). Bu araştırmada maksimum çeşitlilik örneklemini sağlamak üzere çalışma grubu, devlet ve özel ilkokullarda okumakta olan 30 öğrenci belirlenmiştir. Bu şekilde araştırma konusuna ilişkin derinlemesine ve çeşitlilik gösteren verilere ulaşılması hedeflenmiştir. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin kimlik bilgilerinin gizli tutulması sebebiyle gerçek isimleri yerine öğrencilerin kendi seçmiş oldukları rumuzlar kullanılmıştır. Tablo 1’de araştırmanın çalışma grubuna ait özellikler verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna Ait Özellikler

		F	%
Cinsiyet	Kadın	18	54
	Erkek	12	46
Anne Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	-	-
	İlkokul	-	-
	Ortaokul	4	12
	Lise	5	17
	Üniversite	20	67
	Yüksek Lisans	1	4
Baba Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	-	-
	İlkokul	-	-
	Ortaokul	4	16
	Lise	4	16
	Üniversite	22	68
Anne Mesleği	Öğretmen	11	37
	Ev Hanımı	8	27
	Hemşire	5	18
	Akademisyen	1	3
	Doktor	1	3
	Avukat	1	3
	Mikrobiyoloji Uzmanı	1	3
	Yönetici	1	3
	İşçi	1	3

Tablo 1 (Devam). Çalışma Grubuna Ait Özellikler

		f	%
--	--	---	---

Baba Mesleği	Esnaf	9	30
	Müdür	4	16
	Öğretmen	3	10
	Memur	3	10
	İşçi	3	10
	Mühendis	2	6
	Anestezi uzmanı	1	3
	Acil Tıp Uzmanı	1	3
	İş Adamı	1	3
	Astsubay	1	3
	Veteriner	1	3
	Doktor	1	3

3. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formları araştırma problemiyle ilgili hazırlanan bütün soruların kullanılmasını güvence altına almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun oluşturulma aşamasında ilgili literatür dikkate alınarak araştırma konusuna yönelik açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular tarih eğitimi ve ölçme değerlendirme alanında iki alan uzmanı tarafından kapsam ve anlaşılabilirlik açısından incelenmiştir. Soruların kapsam geçerliği ve anlaşılabilirliğine ilişkin yapılan geri dönütler ile sorular üzerinde düzeltmeler tamamlanmış ve görüşme formuna son hali verilmiştir.

Görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Görüşme formunun ilk bölümünde öğrencileri tanımlayabilmek için cinsiyet, anne-baba eğitim durumu ve mesleğine yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümünde ise; ilkökul öğrencilerinin Millî Mücadele kahramanlarıyla tarihsel empati kurma deneyimlerini belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Bu bölümde; ilkökul öğrencilerinin Millî Mücadele yıllarına yönelik kurdukları tarihsel empati deneyimleri, etkilendikleri Millî Mücadele kahramanları ve bu kişilerden etkilenme nedenleri, etkilendikleri Millî Mücadele kahramanına yönelik yazdıkları tarihsel empati hikayesi ve Millî Mücadele hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Veri toplama süreci yayın etiği kurallarına uygun olarak tamamlanmıştır. Yapılan araştırma çerçevesinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan (Etik Kurul Kararı 14.03.2019 tarih ve 2019/36 sayılı) etik izin alınmıştır. Uygulama MEB'e bağlı iki ilkokulda gerçekleştirildiği için Millî Eğitim Bakanlığı'na Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesine (MEB, 2007) uygun hareket edilmiştir. Uygulamaya başlamadan önce Millî Eğitim Bakanlığı'ndan resmi izin alınmıştır.

Araştırma verileri, 01.11.2021-29.11.2021 tarihleri arasında, araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf öğretmenlerinden randevu alınarak öğretmenler odasında her bir öğrenciyle gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler sonucunda toplanmıştır. Görüşme yönteminde görüşmeci hem önceden hazırladığı soruları hem de sorulara yönelik verilen cevapları detaylandırmak adına ek sorular sorabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Merriam'a (2018) göre yarı yapılandırılmış görüşmeler, konuşmanın akışına göre ek sorularla yanıtların detaylandırılmasına ve konu hakkında yeni fikirlere ulaşılmasını sağlamaktadır. Araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilen yarı yapılandırılmış görüşmeler, yazmaya ve doldurmaya dayalı anketlerdeki sınırlılıklardan uzaktır ve derinlemesine bilgi edinmeye imkân tanımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Görüşmeye başlamadan önce öğrencilere çalışmanın amacı anlatılmış, veri kaybını önlemek amacıyla ses kaydı alınabilmesi için öğrencilerden izin alınmıştır. Görüşmeler sırasında yönlendirici ifadelerden kaçınılmış öğrencilerin düşüncelerini rahatça ifade edebilecekleri bir ortam oluşturulmaya özen gösterilmiştir. Araştırmada ulaşılan verilerin araştırma dışında kullanılmayacağı, bu görüşmenin bir sınav olmadığına yönelik açıklama yapılmış ve bu sayede öğrencilerden samimi cevapların alınması sağlanmıştır. Görüşme formunda yer alan sorulara yönelik öğrenci görüşleri üzerine görüşmeyi daha detaylı anlamak ve incelemek amacıyla görüşme sırasında sonda ek sorular kullanılmıştır. Patton'a (2014) göre; katılımcıya görüşme sırasında yöneltilen ek sorular, cevabı derinleştirmek, cevapların zenginlik ve derinliğini arttırmak için kullanılır. Görüşmeler her bir öğrenciyle yaklaşık 15-20 dakika sürmüş, her görüşme sonunda öğrencilere eklemek istedikleri herhangi bir şey olup olmadığı sorularak veri toplama süreci sonlandırılmıştır. Derinlemesine veri toplanması hedeflendiği için görüşmeler süresince öğrencilerle uzun süreli iletişim kurulmasına özen gösterilmiş ve görüşmelerin kısa sürmemesine dikkat edilmiştir.

Veri toplama süreci tamamlandıktan sonra görüşme kayıtları Microsoft Office Word programına kaydedilerek metne dönüştürülmüştür. Görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde veriler önceden belirlenen başlıklar yani temalar altında yorumlanmaktadır. İçerik analizinde katılımcı görüşmelerinden alıntı yapmak çalışmanın güvenilirliği ve görüşlerin yansıtılmasını sağlamaktadır. Ayrıca çarpıcı görüşlerin yansıtılmasına da imkân tanımaktadır (Altunışık ve diğerleri, 2005). Görüşmelerde öğrencilerin verdikleri cevaplar araştırma problemleri dikkate alınarak kodlanmış, oluşturulan kodlardan tema ve alt temalar belirlenmiştir. Veri analizinin son aşamasında verilere anlam kazandırmak için bulgular temalar, alt temalar ve kodlar çerçevesinde tablolarla sunulmuş ve doğrudan alıntılarla desteklenerek yorumlanmıştır. Araştırmada doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmiştir.

Araştırmada geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için bazı stratejiler kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama sürecinde kaynakların çeşitlenmesi stratejisi kullanılmış, biri devlet diğeri özel ilkokulu olmak üzere iki farklı ilkokulu seçilerek, okul başarısı düşük, orta ve yüksek olan öğrenciler seçilerek azami çeşitlilik sağlanmasına özen gösterilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2013) göre veri toplama sürecinin detaylı şekilde raporlaştırılması ve sonuçlara nasıl ulaşıldığının açıklanması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütlerindendir. Anlaşılabilirliği arttırmak üzere bulguların sunumunda tablolar kullanılmış, aktarılabilirliği sağlamak üzere doğrudan alıntılar yapılmıştır. Teyit edilebilirliği sağlamak üzere belirlenen temalar ve kodlar uzman görüşüne sunulmuştur. Görüş ayrılıklarının bulunduğu tema ve kodlar tekrar değerlendirilerek veri analizine son hali verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1. İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MİLLÎ MÜCADELE BAŞLANGICINDA MUSTAFA KEMAL PAŞA İLE KURDUKLARI TARİHSEL EMPATİ DENEYİMLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

İlkokul öğrencilerinin “Mustafa Kemal Paşa’nın yerinde olduğunuzu düşünün. Millî Mücadeleyi başlatacaksın ve türlü zorluklar içindesin. O dönemi anlatan hikâyelerden ve yazılardan yararlanarak bana içinde bulunduğun durumu, aldığın kararları, bu kararların gerekçelerini ve hislerini anlatır mısın?” sorusuna verdikleri yanıtların analizi sonucunda elde edilen temalar, kodlar ve frekanslar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. İlkokul Öğrencilerinin Millî Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal Paşa ile Kurdukları Tarihsel Empati Deneyimlerine Yönelik Görüşleri

Temalar	Kodlar	f
Duygusal Durum	Tedirgin/gergin/stresli hissetmek	13
	Heyecanlı hissetmek	9
	Korkmuş hissetmek	8
	Gururlu hissetmek	8
	Mutlu/sevinçli hissetmek	6
	Üzgün/hüzünlü hissetmek	5
	Zor durumda kalmış hissetmek	3
	Cesur hissetmek	3
	Özgüvenli hissetmek	3
	Yanlış karar alabileceğini düşünmek	2
	Ciddi hissetmek	1
	Dürüst hissetmek	1
	Düşmana hakaret etmek istemek	1
	Fedakâr hissetmek	1
	Sinirli hissetmek	1
	Umutlu hissetmek	1
	Kararlı hissetmek	1
	Utangaç hissetmek	1

Tablo 2 (Devam). İlkokul Öğrencilerin Millî Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal Paşa ile Kurdukları Tarihsel Empati Deneyimlerine Yönelik Görüşleri

Temalar	Kodlar	f
Alınmak İstenen Kararlar	Millî bilinci uyandırmaya çalışmak	14
	Ülke için, vatanın kurtulması için savaşmak	11
	Asker sayısını arttırmak	7
	Nasıl kazanılacağını düşünmek/plan yapmak	6
	Halkın desteğini almaya çalışmak	4
	Kongreler düzenlemek	4
	Askerlerimi cesaretlendirmek	2
	Gizli faaliyetler yapmak	2
	Yaşlı/Çocukları korumak/savaşta uzak tutmak	2
	Gazetecilerle görüşmek	1
	Genelgeler yayınlamak	1
	Millî Mücadeleyi bütün dünyaya duyurmak	1
	Demokrasiye uygun hareket etmek	1
	Ailesi le vedalaşmak	1
	Millî Mücadele için halktan cephane, silah, yardım toplamak	1
İçinde Bulunulan Ortam	Ülkenin pek çok yerinin işgale uğramış olması	2
	Siyasi ve ekonomik zorlukların olduğu bir dönem olması	1
	Mustafa Kemal Paşa ile zıt görüşlü insanların olduğu bir dönem olması	1

Tablo 2’de görüldüğü gibi, ilkokul öğrencilerinin Millî Mücadele başlangıcında Mustafa Kemal Paşa ile kurdukları tarihsel empati deneyimlerine yönelik görüşleri duygusal durum, alınmak istenen kararlar ve içinde bulunulan ortam temaları üzerinden değerlendirilmiştir.

Öğrenciler duygusal durum temasında; tedirgin, stresli, heyecanlı, korkmuş, gururlu, mutlu/sevinçli, üzgün/hüzünlü, zor durumda kalmış, cesur ve özgüvenli hissettiklerini ifade etmişlerdir. Tedirgin, stresli ve heyecanlı hissetme durumunu bazı öğrenciler şöyle ifade etmiştir:

Ö4 “Samsun’a çıktıktan sonra, Millî Mücadele’yi başlatırken biraz mutlu olurdum açıkçası. Çünkü sonunda bir savaş bitebilir ve özgürlüğü de elde edebilirdik. Bir millet tamamen yok da edilebilirdi. O yüzden biraz mutlu, biraz gururlu olurdum. Fakat risklerini düşündükçe de biraz üzülür, biraz gerilebilirdim.”

Ö8 “Atatürk’ün yerinde olsaydım ve Samsun’a çıkıyor olsaydım açıkçası Millî Mücadele olduğu için birazcık gergin olurdum ve biraz da heyecanlı...”

Ö13 “Savaş olduğu için korkardım, biraz tedirgin olurdum. Savaş olacağı için kedin ve kuşlarıma bir şey olur diye korkardım. Mustafa Kemal Paşa olsam insanlar için korkardım. Başaracağımıza inanırdım.”

Ö14 ise “...Önce şöyle bir korkarım, çünkü ölüm cezasına çarptırılmışım ve onlara gözükürsem her an ölebilirim ve vatan daha çok tehlikeye girebilir. Bu sebepten dolayı biraz korkarım. Ama cesaretini toplayıp gittiği için de ben de cesaretli olurdum açıkçası. Sonra birazcık da mutlu olurdum. Sebebi de çünkü Mustafa Kemal Paşa’yım ve vatani kurtarmaya gidiyoruz. Bu sebepten dolayı hem mutlu olurum, bir yandan da kaygı içerisinde olurum. Çünkü eğer başarısız olursak kahraman değil de farklı bir şekilde düşünülebilir...” sözleriyle korkma, mutlu olma, cesaret ve kaygı duygularını hissedebileceğini açıklamıştır.

Mustafa Kemal Paşa’nın yerinde olsaydı mutlu hissedeceğini Ö21 “Ben bir milletin lideri olarak mutluluk duyardım... Güzel bir his. Büyük bir vatanın, milletin şeyi olmak güzel bir his, yani değişik bir duygudur.” sözleriyle ifade etmiştir. Bununla birlikte, sayıca az olsa da bazı öğrenciler ifadelerinde ciddi, dürüst, fedakâr, sinirli, umutlu, kararlı ve utangaç hissettiklerini, bazı öğrenciler ise düşmana hakaret etmek isteği ve aldığı kararların yanlış olabileceği yönünde hisler taşıdıklarına dair görüş bildirmişlerdir. Bu konuda bazı öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

Ö18 “Ben Mustafa Kemal Paşa olsam Samsun’a giderken çok değişik bir his içinde olurdum. Hem üzgün hem cesur hem kararlı... Yani çok heyecanlı da olurdum milletimi kurtaracağım için. Biraz korku da olurdu içimde. Çok değişik bir his olurdu. Ben olsam Samsun’a ilk gittiğimde oradaki düşmanları çıkarırdım. Çünkü oradaki milletin daha da güçlenmesi için. Sonra halkı güçlendirirdim. Çocuklara ben kıyamazdım. Onları savaşa almazdım. Mesela 20 yaşın üstünde olanları alırdım.”

Ö2 “Ben Mustafa Kemal Paşa olsam sinirlendirdim yani. Sinirlendiğim için de... içimden hakaret etmek gelirdi düşman için.”

Ö29 “Çok utanırdım... Mustafa Kemal Paşa’nın yerinde olsaydım. Bir de çok heyecanlı olurdum çünkü Cumhuriyeti kuruyorum ya...”

Ö16 “Yani ülkeyi kurtarmak önemli. Hem zor hem de öz güven gerektirir. Bu kadar yani. İyi bir asker olması gerekiyor. Böyle nasıl desem bilemedim. Hüzünlü olurdum.”

Ö28 “Samsun’a gitseydim oradaki savaşa katılırdım. Vatan pahasına canımı feda ederdim. Kazanınca mutlu hissederdim.”

Öğrenciler alınmak istenen kararlar temasında; millî bilinci uyandırmaya çalışmak, ülke/vatanın kurtulması için savaşmak, asker sayısını arttırmak, nasıl kazanılacağını düşünmek/plan yapmak, halkın desteğini almaya çalışmak, kongreler düzenlemek, askerleri cesaretlendirmek, yaşlı/çocukları korumak/savaştan uzak tutmak ve gizli faaliyetler yapmak şeklinde düşüncelerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında az sayıdaki öğrenci gazetecilerle görüşmek, genelgeler yayınlamak, Millî Mücadeleyi bütün dünyaya duyurmak, demokrasiye uygun hareket etmek, ailesi ile vedalaşmak ve Millî Mücadele için halktan cephane, silah, yardım toplamak şeklinde görüşlerini dile getirmiştir. Öğrencilerin Millî Mücadele başlangıcında Mustafa Kemal Paşa ile kurdukları tarihsel empatilerinde o dönemin koşullarını değerlendirebildikleri ve tarihsel bağlam bilgisi ile ifade edebildikleri görülmektedir. Bu konuda bazı öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

Ö7 “Ben Atatürk’ün yerinde olsaydım... Çok fazla plan yapardım. Yani yenilmemeye çalışırdım... Çok dikkatli olurdum. Ölmemeye çalışırdım. Halkı da uyarırdım. Hep birlikte çalışalım falan derdim... Hep birlikte projelere başlayalım derdim. Uzun uzun konuşurdum onun hakkında.”

Ö8 “Mustafa Kemal Paşa’nın yerinde olsaydım orada halkın bilincini uyandırmaya başladım ve bütün Osmanlı halkıyla birlikte savaşa katılmayı tercih ederdim. Çünkü halkın güveni sayesinde bir de halkın birliğinden oluşan bir ordu oluşturduğum için.”

Ö9 “Ben Anadolu’ya hemen geçmeyi çok düşünmezdim. Çünkü Atatürk’ün yaptığı gibi önce Erzurum gibi yerlere giderdim. Sonra İç Anadolu’ya doğru yol alırdım. Çünkü Güneydoğu Anadolu’da ve Karadeniz’de üç ülkeyle savaşıyoruz. Bu yüzden orada millî bilinci uyandırmak bence daha önemli.”

Ö11 “...Kongreler yayınlarım... Gitmeden önce Millî Mücadeleyi başlattıktan sonra neler yapacağımı planlardım. Sonra çalışırdım... Sonra aileme veya anneme selam verirdim veda ederdim. Sonra da güzel bir dinlenirdim ve yola çıkardım. Vatanın hiçbir

zaman yenilmeyeceği gibi şeyler yani hiçbir şekilde vatanımın bölünmeyeceğini düşünürdüm.”

Ö17 “Samsun’da millî birliği toplamaya çalışırım. Eğer toplanmazsa yine kongreler düzenlerim Atatürk’ün yaptığı gibi. Yine aynı şekilde kongrelerle millî birliği güçlendirmeye çalışırım. Böylece Millî Mücadeleyi daha rahat bir şekilde yönetmeye çalışırım. Ondan sonra yine en son Ankara’ya gittiği gibi TBMM’yi açtığında bir sürü yenilikler düzenledi zaten. Bu sayede kadınlarımız da büyük şeyler yapmış oldu.”

Ö26 “Ben Cumhuriyeti düşünürdüm. Kazanmamız için Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandıktan sonra köyleri gezerdim. Sonra oradaki eli silah tutan askerleri toplardım. Ordu oluşturmaya çalışırdım. Kimin elinde ne varsa cephane silah... Kadınlardan patik örmelerini rica ederdim. Yaşlılar için su taşımalarını rica ederdim. Öyle bir ordu kurmaya çalışırdım.”

Öğrenciler içinde bulunulan ortam temasında; ülkenin pek çok yerinin işgale uğramış olması, siyasi ve ekonomik zorlukların olduğu bir dönem olması ve Mustafa Kemal Paşa ile zıt görüşlü insanların olduğu bir dönem olması şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Bu konuda öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Ö4 “Yolda birçok kere kaldılar. Çok zorluklarla ilerlediler. Araba bulmak o dönemde zaten zordu. Daha sonra Millî Mücadeleyi başlatacakları sırada Osmanlı Devleti onu geri çağırdı. Fakat Atatürk gelmeyince bir süre sonra önce İngilizleri peşine taktı sonra bütün rütbelerini aldı. Bunların gerekçesinde artık sivil bir vatandaş olarak devam etti kurtuluş savaşına. Fakat Kazım Karabekir yani o zamanki komutan her şekilde ona destek vereceğini söyledi. Zaten ona güvenen insanlar, arkadaşları, sadık dostları olmasaydı, bu iş muhtemelen başlamadan bitebilirdi. Zaten fiziksel sorunları da vardı. Yani çok zor geçti. Çok zor bir durum.”

Ö14 “Bir tarafta Ermeniler, Yunanlar, Fransızlar hepsi böyle bir köşede. Ama ortada bir yer var boş ve üstü de boş. Karadeniz’in olduğu yer. Orası da boş...”

2. İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ETKİLENDİKLERİ MİLLÎ MÜCADELE KAHRAMANLARI VE BU KİŞİLERDEN ETKİLENME NEDENLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

İlkokul öğrencilerinin “Millî Mücadele dönemi ile ilgili derste öğrendiklerinden hareketle seni en çok hangisi etkiledi? Neden?” sorusuna verdikleri yanıtların analizi sonucunda elde edilen kodlar ve kodlara ilişkin frekans değerleri Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Etkilendikleri Millî Mücadele Kahramanları ve Bu Kişilerden Etkilenme Nedenlerine İlişkin Görüşleri

Millî Mücadele Kahramanı	Nedeni	f
Şerife Bacı	Fedakâr olması	10
Hasan Tahsin	Cesur olması ($f = 4$) Fedakâr olması ($f = 2$)	6
İsmet İnönü	Başarılı bir komutan olması ($f = 1$) Vatanı için savaşması ($f = 1$) Mustafa Kemal Paşa'nın arkadaşı olması ($f = 1$)	3
Nezihat Onbaşı	Küçük yaşta savaşması	3
Mustafa Kemal Paşa	Küçük yaşta asker olması ($f = 1$) Cumhuriyeti kurması($f = 1$)	2
Seyit Onbaşı	Çok güçlü olması	2
Kazım Karabekir	Fedakâr olması	1
Halime Çavuş	Fedakâr olması	1
Fatma Seher Hanım	Gururlu olması	1
Şahin Bey	Fedakâr olması	1

Tablo 3’de görüldüğü üzere öğrencilerin en çok etkilendikleri millî mücadele kahramanı olarak Şerife Bacı ve Hasan Tahsin isimlerinin öne çıktığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, öğrencilerin etkilendikleri diğer Millî Mücadele kahramanları Nezahat Onbaşı, Mustafa Kemal Paşa Kazım Karabekir, Halime Çavuş, Fatma Seher Hanım ve Şahin Bey olmuştur. Öğrenciler bu kişilerden etkilenme nedeni olarak; fedakâr olmaları, küçük yaşta savaşmaları ve cesur olmalarını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin en çok etkilendiği Millî Mücadele kahramanı sorulduğunda Seyit Onbaşı cevabı verdiği görülmektedir. Bu öğrencilerin Çanakkale savaşları ile Millî Mücadele’yi kronolojik olarak karıştırmakta olduğu yada aynı savaş olarak değerlendirmekte olduğu görülmüştür. Bu öğrencilerin kavram yanılgısı içerisinde olduğu fark edilmiş ancak araştırmanın şeffaflığı açısından cevaplarına müdahale edilmemiştir.

Öğrencileri en çok etkileyen Millî Mücadele kahramanı Şerife Bacı olmuştur. Öğrencilerin Şerife Bacı’dan etkilenme nedenlerine bakıldığında ise; vatanı için, diğer insanlar için canını feda etmesi, çocuğu ile birlikte savaşa katılarak kendini feda etmesi gibi nedenler görülmektedir. Bu konuda bazı öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

Ö1 “... Şerife Bacı askerleri korumak için ilk onlara bebeğinin battaniyesini veriyor. Bebeğini kendisi kurtarmak için kendi onun üstüne örtülüyor ve onu donmaktan kurtarıyor.”

Ö7 “... Donarak ölen bir şehit. Ve yani onun için çok üzüldüm.”

Ö14 “... Çocuğuyla birlikte cephede savaşımaya gidiyor ve çocuğunun hayatını kurtarmak için kendi hayatından oluyor. Diğer insanları kurtarmak için kendi hayatından oluyor.”

Ö25 “... Kağısıyla mermileri taşıırken kar yağdığı zaman yorganını kendi üstüne örtmek yerine topların üstüne örtmüş. Vatani için mermileri çalışsın diye kendini feda etmiş.”

Ö26 “Kendisine örtebilirdi o battaniyeyi ama cephanelere bir şey olmasın diye mermilerin üzerine örttü. Kar yağıyormuş. Bebeğini de mermilerin arasına saklamış sıcak olduğu için.”

Öğrencileri etkileyen diğer Millî Mücadele kahramanı Hasan Tahsin olmuştur. Öğrenciler Hasan Tahsin’den etkilenme nedenleri olarak Hasan Tahsin’in cesur biri olduğuna dair vurguda bulunmuş, ilk kurşunu atması sonrasında halkın da cesaret kazanmasına değinmişlerdir. Bazı öğrenciler ise “kendi canını feda etmesi” şeklinde ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

Ö5 “...Hasan Tahsin İzmir’de düşmanlara ilk kurşunu sıkmış... İlk kurşunu sıkması önemli çünkü ilk olduğunda herkes o kişinin cesaretinden yararlanıp herkes ona katkı sağlıyor.”

Ö17 “...Gazeteciyken o kadar cesareti var ki, insanlar düşmanlara karşı savunmasız oluyor, cesaretlenemiyor. Hasan Tahsin bütün cesaretini toplayıp ilk kurşunu o atıyor.”

Ö18 “... Hasan Tahsin beni çok etkiledi. Çünkü canını feda etmiş sonuçta...”

Ö22 “... bir kadını kurtarmak için kendini düşman askerlerinin önüne atıyor.”

Millî Mücadele kahramanı olarak İsmet İnönü’den etkilendiklerini ifade eden öğrenciler; başarılı bir komutan olması, vatani için savaşması ve Mustafa Kemal Paşa’nın arkadaşı olması sebeplerini belirtmişlerdir. Bu konuda bazı öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

Ö9 “İsmet İnönü 1. ve 2. İnönü Savaşlarında savaştı. Ayrıca Mustafa Kemal’in de en yakın asker arkadaşlarından biriydi.”

Ö15 “İsmet İnönü tane savaşta da komutanlık yapmış ve iki savaşı da kazanmışlar.”

Millî Mücadele kahramanlarından bir diğeri olan Nezahat Onbaşı’nın öğrencileri en çok etkileyen özelliği, küçük yaşta savaşmış olması olarak tespit edilmiştir. Bu konuda bazı öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

Ö2 “Beni en çok Nezahat Onbaşı etkiledi. Çünkü o 10 yaşındayken, yani çocukken savaştı ya eğitim almadan... O yüzden o etkiledi beni en çok.”

Ö12 “Beni Onbaşı Nezahat (etkiledi). Çünkü on iki yaşında onbaşı oluyor ve benim yaşımdayken, ben on bir yaşımdayım, bizim yaşımdayken onbaşı olabilmiş. Daha küçücükken savaşa katıldığı için...”

Millî Mücadele kahramanı olarak Mustafa Kemal’den etkilendiklerini ifade eden öğrenciler; küçük yaşta asker olması ve cumhuriyeti kuran kişi olması nedeniyle Mustafa Kemal’in kendilerini etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

Ö13 “(Beni en çok etkileyen) Atatürk çünkü Atatürk’ün hayatı bana biraz değişik geliyor. Çünkü küçük yaşta asker olmuş yani onun okullarına gitmişti annesi izin vermediği halde. Ondan sonra padişah yani halkı bastırması için gönderdiğinde istifa etmesinden dolayı... Bir de iyi biri olduğu için...”

Ö29 “Mustafa Kemal Paşa. Çünkü Cumhuriyeti kurdu. Çok zor şartlarda bile...”

Millî Mücadele kahramanı olarak Seyit Onbaşı’dan etkilendiklerini ifade eden öğrenciler, çok güçlü olması nedeniyle Seyit Onbaşı’dan etkilendiğini ifade etmişlerdir. Ancak Seyit Onbaşı I. Dünya Savaşı sırasında açılan Çanakkale Cephesi’nde yer almaktadır. Öğrencilerin kavram yanılgısı içerisinde olduğu görülmektedir. Bu konuda öğrencilerin görüşleri şu şekildedir;

Ö28: Seyit Onbaşı. O mermiyi kaldırması çok güç gerektiriyor, o yüzden etkilendim.

Ö30: Seyit Onbaşı. Çünkü en ağır mermiyi taşımış.

3. İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİ KURDUKLARI MİLLÎ MÜCADELE KAHRAMANLARINA YÖNELİK HİKÂYELERİ VE EMPATİ KURMA TÜRLERİ

Öğrencilerden “*Ben kendimi..... yerine koymak istiyorum ve hikayem şöyle başlıyor.*” şeklinde düşünceleri ve hikayelerini anlatırken olayın geçtiği yer, zaman, çevre koşulları, içinde bulunulan zorluklar, empati kurulacak karakterin kişilik özellikleri ve tarihi gerçeklere yer vermeleri istenmiştir. Öğrencilerin anlatmış olduğu hikayeler; tarihsel bağlam, perspektif alma, duyuşsal empati ve şimdilik alt temaları üzerinden analiz edilmiştir. Tablo 4’te İlkokul Öğrencilerinin Hikayelerinde kullandıkları Millî Mücadele kahramanları verilmiştir.

Tablo 4. İlkokul Öğrencilerinin Hikayelerinde Kullandıkları Millî Mücadele Kahramanları

Millî Mücadele Kahramanı	F
Mustafa Kemal Paşa	9
Şerife Bacı	7
Hasan Tahsin	4
Halime Çavuş	2
Nezahat Onbaşı	2
İsmet İnönü	1
Seyit Onbaşı	1
Sütçü İmam	1
Halime Çavuş	1
Fatma Seher Hanım	1
Yörük Ali	1

Tablo 4’te öğrencilerin hikâyelerinde en çok Mustafa Kemal Paşa’yı kullandıkları görülmektedir. Mustafa Kemal Paşa Millî Mücadele’nin önderi olarak ders kitaplarında kahramanlıklarından bahsedilmektedir. Hikâyesinde Seyit Onbaşı’yı kullanan öğrencinin Millî Mücadele ve Çanakkale Savaşlarını kronolojik olarak karıştırdığı bu savaşları aynı savaş olarak kabul ettiği ve kavram yanılgısına düştüğü görülmektedir.

Tablo 5. İlkokul Öğrencilerinin Hikâyelerinde Kullandıkları Tarihsel Empati Modelleri

Tema	Alt Temalar	F
Tarihsel Empati Modelleri	Perspektif Alma	26
	Duyuşsal Empati	16
	Şimdıcilik	7
	Tarihsel Bağlam	1

Tablo 5'te öğrencilerin tarihsel empati modellerinden en çok perspektif almayı kullandıkları, bunu sırasıyla azalarak duyuşsal empati ve tarihsel bağlam takip etmektedir. Katılımcı grubunda sayılı oranda tarihsel empatiden kopuşların olduğu şimdıcilik içeren ifadelerle rastlanmıştır. İlk olarak, perspektif alma kategorisiyle ilgili öğrencilerin ifadelerinden bazıları şu şekildedir;

Ö2. *Düşman bu ülkeden gidene kadar hiç rahat bırakmazdım kendimi. Hiç kendime aktivite ayırmazdım. Düşmanla ilgili gece gündüz demeden planlar kurardım ve karakterlerle görüşme yapıp onların nerede ne yapacağını bildirirdim.*

Ö3. *Kendimi bütün sonuçlarına hazırlarım. Yani böyle özgüvenimi yerine getiririm. Cesaretimi toplarım. Ondan sonra kendimi hazırlarım yiyecek içecek falan...*

Ö3. *Ben yola çıktım. Şu anda Kastamonu'nun İnebolu ilçesindeyim ve Ankara'ya gidiyorum. Bu büyük mermileri, kurşunları vatanım için oraya götürüyorum. O sırada kendim güçlü ve vatanı için her şeyi yapabilecek bir kişiyim. Bunu da biliyorum ve yola çıkıyorum. Kızım yanımda...*

Ö4. *Bulunduğum durum çok zordu. Daha dokuz yaşında babamla beraber cephede savaşımaya başladım. Kurşunlar kötüydü, ben küçüktüm. Savaşta birbirimizi kaybedebildik. Fakat göze almak zorundaydık milletimiz için. 12 yaşına geldikten sonra bana onbaşı rütbesi verildi. Ve muhtemelen Kurtuluş Savaşı yani bulunduğumuz savaşta bana en küçük yaşta onbaşı rütbesi verilen kişi sayıldım. Fakat benim için bu değil vatanın kurtulması daha önemliydi...*

Ö5. *Obaların içine düşmanlar girebilir diye düşünüyorum. Onların çadırını falan alabilir diye düşünüyorum. Kuzularını ya da koyunlarını alabilir ya da hayvanlarını.*

Ö6. *Öncelikle bir köyde imamlık yapıyordum. Geçimimi de süt satarak sağlıyordum. Maraş'ta savaştım.*

Ö7. *İlk önce Antep'e çıkardım. Sonra ben de orada ayaklandırırdım halkı. Sonra orada Atatürk gibi genalgeler falan başlatırdım. Orada işim bittikten sonra Zonguldak'a giderdim. Sonra orada işte kongreler yapardım. Savaşırđım Atatürk gibi.*

Ö8. Osmanlı'nın savaşıacağını duyduğumda ilk olarak bir katılma isteği duydum. Sonra katılmak için Atatürk'ten izin aldım. Ardından da erkek kılığına girip savaşımlara katıldım. Oralarda savaştım.

Ö8. Osmanlı'nın savaşıacağını duyduğumda ilk olarak bir katılma isteği duydum. Sonra katılmak için Mustafa Kemal Paşa'dan izin aldım. Ardından da erkek kılığına girip savaşımlara katıldım. Oralarda savaştım.

Ö9. Öncelikle Kocatepe'ye çıkar ve Atatürk'le görüşürdüm. Orada neler olduğunu öğrenip ona göre hareket ederdim. Ardından Yunanlıların işgaline karşı Kurtuluş Savaşı'ndan haberi olmayan insan kaldıysa hemen onları da uyarırdım. Ardından bütün insanlar gibi Yunanlıları ülkeden kovmaya çalışırdım...

Ö10. İlk başta böyle gazete yazardım, Mustafa Kemal Paşa'dan yardım olarak... Diğer normal kişiler de yardım ederdi. Savaşırdı ve savaşı (kazanmaya) yardım edebilirdi.

Ö11. Erkek kılığına girip savaşımla başladığımdaya diğerleri benim kız olduğumu anlayabilir mi diye düşünürdüm.

Ö12. Kapıma geldiler ve dediler ki...Cephane taşınması gerekiyor demişlerdi. Ben cephaneyi kanyla götürüyordum. Elif'i bir yere bırakamayacağım için yanıma aldım. Giderken yağmur başladı. Çok üşüyorduk. O yüzden Elif'in örtüsünü alıp cephanelere serdim. Kızım üşümesin diye de üstüne yattım.

Ö13. Savaşımlayken halkımızın malları ıslanmamalı diye üstüne bebeğimin yorganını örttüm.

Ö15. İlk önce cepheye girdim ve ilk önce bir tane savaşımla katıldım. O savaşımla komutanlık yaptım ve o savaşımla kazandık. Bir tane daha savaşımla yaptık. Onda da komutan oldum ve o savaşımla da kazandık. O iki savaşımla adı İnönü Savaşı olduğu için Atatürk bana İnönü soyadını verdi.

Ö18. Gazetelerde milletimize kötü kişilerin girdiğini basardım. Sonra herkese bunu haber verirdim. Sonra bir ordu kurardım. Bu orduyla düşmanları yurdumuzdan çıkartmaya çalışırdım...

Ö21. 1881 yılında Selanik'te doğdum. Ondan sonra harp akademisini bitirdim. Ardından büyüdüm, asker oldum ve Samsun'a çıktım. Ardından genelgeler yayınladım. O zamanlar Kurtuluş Savaşı başlamıştı. Ardından biz düşmanı yendik ve Anadolu'yu ele geçirdik. Düşmanlara vermedik.

Ö23. Ben Selanik'te doğdum. 1881'de hayatımla başladım. İlk önce Trablusgarp savaşımla yaptım. Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğradığımız için 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzaladım.

Ö24. *Düşmanların buraya geldiğini görünce hemen silahımı alıp oraya doğru koştum ve onların başkanlarına ilk kurşunu atarak şehit oldum.*

Ö25. *1881 'de doğdum. Selanik doğumluyum. Harp okulunda okudum. İlk önce mahalle mektebinde okudum. Sonra öğretmenimin adı Mustafa olduğu için öğretmenim bana Kemal adını verdi. Mustafa Kemal olarak adım yenilendi. Büyüyünce asker olmak istiyordum. Askeriye harp okullarına gittim ve askere başladım. İlk önce asker olarak eğitimimi tamamladım. Sonra başkomutan olarak devam ettim. Savaşlar başlattım ve Kurtuluş Savaşı 'nı kazanmaya çalıştım ve Kurtuluş Savaşı 'nı kazanınca da devletimiz çok iyileşti.*

Ö27. *Selanik 'te doğdum. Okuluma gittim. Okulumdan sonra asker oldum. Asker olduktan sonra komutan oldum ve Türkiye 'yi kurtardım.*

Öğrenciler tarihsel perspektif almaya yönelik ifadelerinde; Millî Mücadele kahramanlarının savaş döneminde yaşamış oldukları zorluklar, vermiş oldukları mücadeleler ve gösterdikleri cesaret ile kahramanlıklarını dile getirmişlerdir. Öğrencilerin kendilerini en çok etkileyen Millî Mücadele kahramanlarının özelliklerini benimsedikleri ve onlarla özdeşleşerek düşüncelerini ifade ettikleri görülmektedir. Bazı öğrenciler ise Millî Mücadele kahramanlarının savaş döneminden ziyade tüm hayat hikâyelerine odaklanmışlardır.

Duyuşsal Empati kategorisiyle ilgili öğrencilerin ifadelerinden bazıları şu şekildedir;

Ö4. *Onbaşı olmak sadece belli bir yere kadar yetkinin olmasını gerektiriyordu. Bu benim işime yaradı. Yoksa rütbenin bence bir anlamı yok. İçinde bulunduğumuz durum gerçekten kötüydü. Yiyecek yoktu. Giysiler zaten çok zor (bulunuyordu). Silah bin bir güçlülle alınıyordu ve düşman gerçekten çok donanımlıydı ve güçlüydü.*

Ö5. *Düşmanlar çadırımı aldığı için çok kızgınım. Hayvanlarımı da aldığı için çok kızgınım. Onları vatanımdan Aydın 'dan kovmak için savaşıyorum. Sonra savaşlara katılıyorum.*

Ö8. *Kendimi katılmadan önce heyecanlı hissettim. Birazcık da korktum ama sonradan da tabii vatanımı kurtarmak için biraz çabaladım.*

Ö16. *Ondan sonra orada donuyor. (Şerife Bacı 'nın yerinde olsam) Üzgün hissederdim.*

Ö19. *Halka cesaret verdiğim için mutlu olurdum.*

Ö20. *Ermeniler köyleri bastı. Korku ve üzüntü (hissettim).*

Ö21. *O zaman kendimi çok iyi ve gururlu hissettim. Kişilik olarak lider ruhlu, anlayışlı, çalışkan (birisiyim).*

Ö22. *Ben Atatürk'üm ve kendimi çok cesur hissederdim böyle kötülüğe karşı savaştığım için. Yani yurdumu kurtardığım için iyi hissederdim kendimi. Mezun olduğumda savaşı başlatmak için askerler topladım. Savaşmaya başladım. Öyle olabilir. (Anadolu'yu kurtardığımda kendimi) cesur ve iyi hissettim.*

Ö23. *Cesur, akıllı, gururlu (olduğumu) hissettim ve savaşta büyük bir görev aldığım için de çok gururlu olduğumu hissettim. Atatürk olduğum için de kendimle gurur duyuyorum. Savaşta cesur olduğumu hissettim. Gururumu hissettim. Başaracağıma emindim. Hiç yılmadan yaptım.*

Öğrenci ifadelerine bakıldığında öğrenciler kendilerini Millî Mücadele kahramanlarının yerine koyarak, savaşlar sırasında karşılaştıkları olumsuz durumlar karşısında neler hissedeceklerini (kızgınlık, kaygı, korku, üzüntü, acı) dile getirmişlerdir. Diğer taraftan öğrenciler elde edilen zaferler ve başarıların ardından sahip olacakları duyguları (cesur, gururlu, mutlu, heyecanlı) kendi ifadeleriyle aktarmışlardır.

Şimdilik kategorisiyle ilgili öğrencilerin ifadelerinden bazıları şu şekildedir;

Ö3. *Ardından donarak ölüyorum ama kızımı donmaktan kurtarıyorum ve cephaneleri, kurşunları vatanım için görevimi yerine getirerek huzurla teslim ediyorum.*

Ö12. *Öyle giderken cephaneyi verdikten sonra donarak öldüm.*

Ö13. *Bebeğimin de üstüne kapanarak donarak öldüm.*

Ö14. *İkisini birden koruyunca da kendisini koruyamıyor ve ölüyor.*

Ö18. *Tek başına silahıyla düşmanlara karşı çıkmaya çalışırken şehit olmuştu.*

Ö24. *Şehit oldum.*

Ö28. *Kurşunu sıkardım ve kendi canımı feda ederek vatani kurtardım.*

Öğrencilerin Şimdilik kategorisiyle ilgili görüşlerine bakıldığında, geçmişte var olan Millî Mücadele kahramanlarının düşüncelerini günümüz koşullarına göre yorumladıkları ifadeler yer almaktadır. Bu ifadelerin tamamının Millî Mücadele kahramanlarının canlarını feda ettiği, vatan uğruna şehit düştükleri durumları yansıttığı görülmektedir. Bu durum günümüz değer ve bakış açısının geçmişe taşınması “Şimdilik” olarak değerlendirilebilir. Katılımcıların Millî Mücadele kahramanlarının

düşüncelerini günümüz koşullarına göre yorumladıkları şimdilik olarak tanımlanacak ifadeleri başarılı bir tarihsel empatiden ziyade katılımcıların geçmiş ile şimdi arasındaki farkı tanımadan, geçmişini değerlendirmek için kendi değerlerini kullanma eğilimi gösterdiklerine işaret etmektedir.

Tarihsel bağlamsallaştırma modeline öğrencilerden Ö14. “*Şerife Bacı’nın eşi öldükten sonra cepheye katılmış... Çocuğuyla birlikte gidiyor ve hava çok soğuk... ve o havada çok kıyafetleri yok... Ve çocuğunun battaniyesini örtüyor ve çocuğu üşüyor orada... Yani Şerife Bacıyla empati kurduğum zaman kendi çocuğunu yaşatmak istiyor ve çocuğu yaşarken de mutlu bir şekilde yaşamasını istiyor. Yani öyle düşündürüyor insanı. Mutlu yaşamasını istediği için de cephaneleri koruyor*”.

Ö16. *Kurtuluş Savaşı’nda bir yerden gidiyor. İstiklal Yolu var. Oradan giderken kar yağıyor. Kar yağdığında bebeği de var. Kanılarla mermileri götürüyor. Üzerindeki yorganı mermilerin üzerine koyuyor. Ondan sonra giderken arkada kalıyor.*

Ö17. *Askerlerin eşyalarını mermilerini taşıırken onlar ıslanmasın diye, tabii yağmurlu, yukarı çıkıyorlar böyle. O zaman çok soğuk, çok ağır yükü var. Mermileri taşıyor. Örtüyor üstünü çünkü yağmurda mermiler bozulabilir. Silahlarını taşıyor. Ondan sonra çocuğu daha çok küçük. O da üşümesin diye onu da mermilerin üstüne yatırıyor. Koruyor onu da örtüyor. Kendi donarak gidiyor. Tabii askerlerimiz o ara düşmanların köylerinden geçiyor. O yüzden çok da ses yapıyor kanı. Onlar da üstlerini çıkartıyorlar oraya asıyorlar. Onlar da üşüyorlar. Mesela Şerife Bacı yine o da hırkasını çıkartıyor oraya sarıyor. Böylece o da üşümeye başlıyor. Ama yine de taşımaya çalışıyor...*

Öğrencilerin Tarihsel Bağlamsallaştırma kategorisiyle ilgili görüldüğü gibi, öğrenciler geçmişteki olayları o günün bağlamında ele alarak ifade etmişlerdir. Savaş sürecinde havanın soğuk olması, kar ve yağmurun yağışı, Millî Mücadele kahramanlarının zorlu iklim koşullarıyla mücadelesi gibi durumlar genel olarak öğrencilerin dikkatini çeken unsurlar olmuştur.

4. İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MİLLÎ MÜCADELE KAHRAMANLARINA YÖNELİK OLUŞTURDUKLARI EMPATİK HİKÂYELER SONRASINDA MİLLÎ MÜCADELE HAKKINDA GÖRÜŞLERİ

Öğrencilerin “*Empati kurduktan sonra Millî Mücadele hakkında neler düşünüyorsun?*” sorusuna vermiş oldukları yanıtların analizi sonucunda oluşturulan temalar, kodlar ve frekanslar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Millî Mücadele Hakkında Görüşleri

Temalar	Kodlar	f
Duygusal Durum	Mutlu hissetme	6
	Gurur duyma	6
	Üzgün hissetme	5
	Tedirgin Hissetme	4
	Sevinç duyma	2
	Zafer kazanmış hissetme	2
	Takdir etme	2
	Korku Hissetme	2
	Korkmama	2
	Minnettar Hissetme	2
	Rahatlamış hissetme	1
	Umudunu kaybetmeme/inanma	1
Millî Mücadele kahramanlarının özellikleri	Vatan sevgisi	7
	Zorluklarla mücadele azmi	7
	Kararlı Olma	6
	Fedakâr olma	6
	Cesur olma	4
Savaşlarla ilgili özellikler	Yaşanan zorluklar/imkânların yetersizliği	4
	Gereksiz olması	2
	Çok fazla ölüme sebep olması	2

Tablo 6’da görüldüğü gibi, öğrencilerin Millî Mücadele kahramanlarına yönelik oluşturdukları empatik hikâyeler sonrasında Millî Mücadele hakkında görüşleri; duygusal durum teması , Millî Mücadele kahramanlarının özellikleri ve savaşlarla ilgili özellikler temaları üzerinden analiz edilmiştir.

Duygusal durum temasında öğrenciler; mutlu hissetme, gururlu hissetme, minnettar hissetme, korkmama, sevinç duyma, zafer kazanmış hissetme şeklinde duygularını ifade etmişlerdir. Minnettar hissetmesinin nedenini Ö5 “*Atatürk sayesinde şu an buradayız. Onu da biliyorum. Eğer onlar olmasaydı biz şu anda bu noktada bile olamazdık.*” ve Ö6 “*Düşmanları kovduğumuz için sevinç, mutluluk, rahatlık hissediyorum.*” şeklinde açıklamışlardır. Ö9 “*Öncelikle gurur duyuyorum bu durumdan. Çünkü herkesin yapamayacağı bir şey yani bütün ülkelerin yapamayacağı bir şey. Hem*

bizim böyle tüfek gibi şeylerimiz yoktu. O yüzden gurur duymaktan yana biraz mutluluk yani... Zaten böyle bir vatani bırakmak zor bir şey biraz önce de dediğim gibi. Yani bu kadar yerde kim bilir kaç kilometrelik bölgelerden düşmanları kovmuşuz. Bazı kişilerin hiç silahı yok. Eşyalarını askerlere vererek ya da bir şeyleri satarak savaşa fayda sağlıyorlardı.” ifadeleriyle hem gururlu hem de mutlu hissetmesini ifade etmiştir. Ö15 “Savaşı kazandığımız ve bağımsızlığımızı ilan ettiğimiz için de çok mutluyum.” ve Ö3 “Atatürk’ün olduğu yani Türkiye’de olmak aslında beni mutlu ediyor.” sözleriyle mutlu olduklarını belirtmişlerdir.

Duygusal durum temasında görülen olumsuz duygulara bakıldığında; üzülmüş hissetme, tedirgin hissetme, korku hissetme şeklinde duygularını ifade etmişlerdir. Millî Mücadelenin kazanılması sebebiyle mutlu olduğunu ancak üzgün hissetme sebebinin Ö12 “Ülkemiz kazandığı için mutlu olurdum. Ama az üzgün olabilirdim, hüzünlü olurdum. Çünkü ülkemizin her yerini işgal ettiler. Her yerini mahvettiller.” ve Ö2 “O dönemin zorluklarını düşünüyorum. Aç kaldıklarını, susuz devam ettiklerini... Yani bu biraz zor olduğu için bunun hakkında düşünüyorum. Üzgün ve tedirgin olurdum.” şeklinde ifade etmiştir. Ö15 “(Millî Mücadelede) bir sürü insan şehit olduğu için üzüliyorum ama savaşı kazandığımız ve bağımsızlığımızı ilan ettiğimiz için de çok mutluyum.” ve Ö16 “Yani hem kazanma duygusu var hem de üzüntü duygusu da var burada.” ifadeleriyle savaştan ötürü üzüntü duyduğunu ancak kazanılan zafer nedeniyle de mutluluğunu belirtmişlerdir. Ö21 ise düşüncelerini “Hem üzüliyorum hem mutluluk duyuyorum. Çünkü düşmanları temizlemişiz, vatanımızdan atmışız. Bu yüzden sevinyorum ama şehitlerimiz olduğu için de üzüliyorum. İki farklı duygu oluyor yani.” şeklinde açıklamıştır.

Öğrenciler Millî Mücadele Kahramanlarının özellikleri temasında; vatan sevgisi, fedakârlık, kararlı olma, zorluklara karşı mücadele azimleri ve gösterdikleri cesaret vurgusunda bulunmuşlardır. Bazı öğrenciler Millî Mücadele kahramanlarının vatan sevgisine yönelik görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö10 “Çok yiğit vatanseverler tüm gücüyle savaşmışlar. Bir mucize olmuş gibi sanki. Azıcık kişiyle bu kadar savaş çok zor.”

Ö17 “Bu ülke çok cesaretli ve bütün dünyaya bunu göstermiş. Bütün dünya da bunu kabullendiği için bizim Türkiye’imiz bence çok güçlü, cesaretli...”

Ö18 “Millî Mücadele çok cesaret isteyen bir şey. Çünkü sonuçta karşı tarafın bir sürü aleti var. Vatanını sevmek gerekiyor. Vatanını sevmezsen zaten Millî Mücadele edemezsin. Millî Mücadele zor bir şey.”

Bazı öğrenciler Millî Mücadele kahramanlarının; fedakâr olmaları, kahramanlık yapmaları ve zorluklara karşı mücadele azmi göstermeleri ile görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

Ö14 “Herkesin bir emeği var. Biz şu anda sadece en çok kahramanlık yapmışlardan konuşuyoruz. Ama aslında çocuk, küçük, yaşlı, büyük hepsinin bir katkısı var. Sonra onlar savaşmış, kullanmışlar. Kendi canlarını vatan için feda etmişler.”

Ö23 “Millî Mücadele hakkında çok kötü bir savaş olduğunu ama bizim askerlerimizin başardığını ve yılmadan da savaştıklarını düşünüyorum.”

Ö26 “Eğer şehit olan askerler, bize yardım etmek için askere giden askerler olmasaydı biz şu anda burada olmayabilirdik.”

Öğrenciler Millî Mücadele hakkındaki fikirlerini dile getirirken savaşlarla ilgili düşüncelerini de aktarmışlardır. Bu düşünceler; savaşlarda yaşanan zorluklar ve imkânların yetersizliği, savaşların gereksiz olduğu ve ölüme sebep olması şeklindedir. Bazı öğrenciler savaşlarda yaşanan zorluklara yönelik düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö9 “Bu kadar yerde kim bilir kaç kilometrelik bölgelerden düşmanları kovmuşuz. Bazı kişilerin hiç silahı yok. Eşyalarını askerlere vererek ya da bir şeyleri satarak savaşa fayda sağlıyorlardı.”

Ö10 “Azıcık kişiyle bu kadar savaş çok zor...”

Ö12 “Onların zaten asker sayısı, silah sayısı her şeyi bizden baya fazlaydı...”

Ö18 “Millî Mücadele çok cesaret isteyen bir şey. Çünkü sonuçta karşı tarafın bir sürü savaş aleti var.”

Savaşların gereksiz olduğunu düşünen Ö3 görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: “Bence aslında bu savaşlar olmadan konuşularak da halledilebilirdi. Bu savaşların neden olduğunu hiç anlamıyorum. Çünkü boşuna insanları kaybetmeye, boşuna büyük hevesleri olan, büyük hedefleri olan insanları öldürüp zarar vermek bence çok canice bir şey. Cahilce bir şey yani bu...” Ö5 ise “Hiç kimseyi öldürmelerinin hakkı olmadığını

konusarak söylerdim. (Ama düşmanlar ülkemize gelse ve mecbur kalsak) o zaman savaşırdım.” diyerek savaşın gereklilik durumunda yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

İlkokul öğrencilerinin Millî Mücadele kahramanlarıyla tarihsel empati kurma deneyimlerinin incelenmesini amaçlayan bu çalışmada; çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin bakış açılarından; Mustafa Kemal Paşa ile kurdukları tarihsel empati deneyimlerine yönelik görüşleri, etkilendikleri Millî Mücadele kahramanları ve bu kahramanlardan etkilenme nedenlerine yönelik görüşleri, empati kurdukları Millî Mücadele kahramanlarına yönelik hikayeleri ve empati kurma türleri ile Millî Mücadele kahramanlarına yönelik oluşturdukları empatik hikayeler sonrasında Millî Mücadele hakkında görüşleri değerlendirilmiştir. Öğrenciler, Millî Mücadele kahramanlarının neler düşünmüş ve nasıl hareket etmiş olabileceklerine dair görüşlerini tarihsel empatinin perspektif alma boyutunda millî bilinç vurgusu ile ifade etmişler, insanların duyuşsal tepkilerini ve içinde bulundukları durumu tarihsel empatinin duyuşsal bağlantı boyutunda değerlendirmişlerdir. Tarihi anlamanın bir ölçütü de kanıtlara dayanan tarihsel hayal gücüdür (Lee,1984). Foster (1999) çalışmasında tarihsel figürlerin eylemlerinin ardındaki nedenlerle ilgili düşüncelerini değerlendirebilmeleri için tarihsel kanıtların kullanılması gerektiğini ve bu şekilde tarihi karakterlerin eylemlerinde karakterlerin bakış açısıyla değerlendirilebildiği sonucuna ulaşmıştır. Jensen (2008)'in çalışmasında öğrencilerin tarihsel perspektifini geliştirerek bakış açılarını zenginleştirebileceklerini yönüne dikkat çekmiştir. Dillenburg (2017) öğrencilere tarihsel olayları bilgi ile sunarak, perspektif kazanmanın veya geçmişe ilişkin anlayışlarını değiştirmenin öğrencilerin rolü olduğu sonucuna ulaşmıştır. Altinkulaç ve Gökkaya (2014) tarih derslerinde anıları kullanarak öğrencilerin tarihsel empati beceri düzeylerinin ölçülmesi üzerine yaptığı araştırma sonucunda; hatıratların tarihsel empati kazandırmada uygun bir öğretim materyali olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Tarih birçok öğrenci tarafından olay, tarih ve isimlerin ezberletildiği dersler olarak algılandığı için öğrenciler yaşamlarıyla ilgili olmayan ve sıkıcı bir ders olarak görmektedir. Günümüzde sosyal bilgiler ve tarih derslerinde öğrencilerin tarih konularını ezberlemeleri yerine tarihsel düşünme becerilerinin öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir (Yılmaz, 2011).

İlkokul öğrencileri Millî Mücadele başlangıcında Mustafa Kemal Paşa ile kurdukları tarihsel empati deneyimlerini; duygusal durum, alınmak istenen kararlar ve içinde bulunulan durum üzerinden değerlendirmişlerdir. Öğrenciler duygusal olarak; stres, heyecan, korku, gurur, sevinç ve üzüntü hissettiklerini vurgulamışlardır. Ülkenin pek çok yerinin işgal altında olduğu bu dönemde; millî bilinci uyandırmaya çalışma,

vatanın kurtuluşu için savaşıma, asker sayısını arttırma ve nasıl kazanılacağına dair plan yapma gibi kararlar aldıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan araştırmada öğrencilerin verdikleri cevaplar incelendiğinde duyuşsal ve bilişsel boyutta Mustafa Kemal Paşa ile empati kurabildikleri görülmüştür. Araştırma bulgularıyla benzer bir çalışma Altıkulaç ve Gökkaya (2014) araştırmasında bulunmaktadır. Tarih derslerinde anıları kullanarak öğrencilerin tarihsel empati beceri düzeylerinin ölçüldüğü çalışma sonucunda Millî Mücadele dönemi anılarını incelemişler ve çalışma sonunda öğrencilerin kendilerini tarihi şahsiyetlerin yerine koyduklarını, bahsedilen olay üzerine daha özgür düşünebildiklerini gözlemlemişlerdir.

İlkokul öğrencileri etkilendikleri Millî Mücadele Kahramanları; Şerife Bacı, Hasan Tahsin, İsmet İnönü, Nezahat Onbaşı, Mustafa Kemal Paşa, Kazım Karabekir, Halime Çavuş, Fatma Seher Hanım ve Şahin Bey olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin etkilendikleri Millî Mücadele kahramanlarında Şerife Bacı ve Hasan Tahsin isimleri öne çıkmıştır. Bu kişilerin isimlerinin sayıca diğer Millî Mücadele kahramanlarından fazla çıkmasının sebepleri öğrencilere ders kitaplarıyla sunulan ön bilgilerin ışığında, bugünün değerleriyle bağ kurmaları ve örnek almaları olabileceği düşünülmektedir. Benzer bir çalışma Lévesque (2008) başarılı bir duyuşsal empatiden ziyade geçmiş ile şimdi arasındaki farkı tanımadan, geçmişi değerlendirmek için kişinin kendi değerlerini kullanma eğilimi olarak görür (Akt. De Leur, Van Boxtel & Wilschut, 2017: 334). John ve Endacott (2010) öğrencilerin bilişsel ve duygusal yapılarının tarihsel empati ile nasıl bir arada var olabileceği sorusunun araştırıldığı çalışmaları sonucunda, öğrencilerin zor durumları anlamak için tarihsel figürlerle duygusal bağlantılar kurdukları kaynak kanıtları ve kişisel deneyimleri kullandıkları sonucuna varmışlardır. Benzer bir çalışma ile Benzer bir görüşle Berti, Baldin ve Toneatti (2009) eğer öğrenciler tarihsel bir bağlamı yeniden oluşturmak için yeterli bilgiye sahip olmadığı durumlarda, tarihsel empatiyi gerçekleştirmek için tarihsel aktörlerin duyuşsal özelliklerine daha fazla atıfta bulunabileceklerini (Akt. Huijgen, van Boxtel, Grift ve Holthuis, 2017: 114) ileri sürmüşlerdir. Öğrenciler fedakar olmaları, cesur olmaları, küçük yaşta savaşmaları, güçlü olmaları gibi nedenlerle bu kahramanlardan etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerden bazıları en çok etkilendikleri Millî Mücadele Kahramanı olarak Seyit Onbaşı cevabını vermesi, öğrencilerin 1.Dünya Savaşı sırasında açılan Çanakkale Cephesi ile Millî Mücadele'yi tek bir savaş olarak biliyor olması yada kronolojik olarak

karıştırması olarak yorumlanabilir. Bu cevabı veren öğrencilerin kavram yanılgısına düştüğü görülmektedir.

Öğrencilerin anlatmış olduğu hikayeler; tarihsel bağlam, perspektif alma, duyuşsal empati ve şimdilik alt temaları üzerinden analiz edilmiştir. Çalışmanın analiz birimlerini Endacott ve Brooks'un (2013) geliştirdiği tarihsel bağlam, duyuşsal empati ve perspektif alma öğeleri içermektedir. Ancak bu üç öge dışında öğrencilerin anlatmış olduğu hikâyelerden ortaya çıkan, kişinin kendi değer yargılarını ve günümüz bakış açısını geçmişe taşıyan ifadeler şimdilik alt teması üzerinden dördüncü bir model olarak araştırma bulgu ve sonuçlarına yansımıştır. İlkokul öğrencileri zaman, mekan, içinde bulunulan koşullar, Millî Mücadele kahramanının kişisel özellikleri ve tarihi gerçeklere dayanarak oluşturdukları empatik hikayelerinde; Millî Mücadele kahramanlarından Mustafa Kemal Paşa, Şerife Bacı ve Hasan Tahsin'i çok sayıda kullanmışlardır. İlkokul öğrencilerinin empati kurdukları millî mücadele kahramanlarına yönelik hikayeleri Endacott ve Brooks'un (2013) tarihsel empati modelleri olan tarihsel bağlam, duyuşsal empati ve perspektif alma olarak değerlendirilmiştir. Öğrenciler tarihsel bağlam modeline yönelik ifadelerinde; Savaş sürecinde havanın soğuk olması, kar ve yağmurun yağışı, Millî Mücadele kahramanlarının zorlu iklim koşullarıyla mücadelesi gibi durumları vurgulamışlardır. Öğrenciler duyuşsal empati modeline yönelik ifadelerinde; savaşlar sırasında karşılaştıkları olumsuz durumlar karşısında kızgınlık, kaygı, korku, üzüntü, acı hissedeceklerini, elde edilen zaferler ve başarıların ardından cesur, gururlu, mutlu, heyecanlı hissedeceklerini vurgulamışlardır. Öğrenciler perspektif alma modeline yönelik ifadelerinde; Millî Mücadele kahramanlarının savaş döneminde yaşamış oldukları zorluklar, vermiş oldukları mücadeleler ve gösterdikleri cesaret ile kahramanlıklarını vurgulamışlardır. Öğrenciler tarihsel empatiden kırılmaların olduğu şimdilik modeline yönelik ifadelerinde, Millî Mücadele kahramanlarının canlarını feda ettiği, vatan uğruna şehit düştükleri durumları vurgulamışlardır. Benzer çalışmalarda; Downey (1994) 5. sınıf öğrencilerine Amerikan Kızılderilileri ve İspanyol kolonistlerin bakış açılarını sahiplenebilme becerileri üzerine yaptığı bir araştırmada, öğrencilerin belirli bir oranda geçmişe yönelik bir bakış açısı yakalayabildiklerini tespit etmiştir. VanSledright (2001) empati çalışmaları sayesinde öğrencilerin geçmişte insanların neyi, niçin yaptığını ve olan şeyleri anlamak için tarihte daha fazla derin anlamalara ulaşmaya çalıştığını aynı zamanda geçmişte olan olaylar ile ilgili karar verebildiklerini ve perspektif alabildiklerini belirtir.

İlkokul öğrencileri Millî Mücadele kahramanlarına yönelik oluşturdukları empatik hikâyeler sonrasında Millî Mücadele hakkında görüşlerini; olumlu duygular, olumsuz duygular, Millî Mücadele kahramanlarının özellikleri ve savaşlarla ilgili özellikler üzerinden açıklamışlardır. Öğrenciler Millî Mücadeleyi; mutluluk, gurur, üzüntü, tedirginlik duyguları üzerinden tanımlamışlardır. Savaş döneminde imkânların kısıtlılığı ve savaşların gereksizliğini belirtirken Millî Mücadele kahramanlarının vatan sevgisi, fedakarlık, zorluklarla mücadelesi ve cesaretlerini vurgulamışlardır. Bu çalışma empatik hikâyeler sonrasında, öğrencinin geçmişte yaşayan insanların duygu ve düşüncelerini anlaması bakımından, Çalışkan'ın (2018)' tarihsel empati tekniğine uygun olarak hazırladığı “Sefer Günlükleri” adlı etkinliği kullandığı ve sonucunda öğrencilerin Mısır Seferi'ne katılan askerlerle tarihsel empati kurdukları sonucuna ulaştığı çalışması ile benzerdir.

Araştırma bulgularından hareketle şu öneriler getirilebilir;

- İlkokul ve ortaokul sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin tarihsel empati becerilerini geliştirecek etkinliklere daha fazla yer verilebilir.
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Millî Mücadelenin asker kahramanları ve halk kahramanlarına ayrı yer verilebilir. Bununla ilgili öğrencilere etkinlikler yaptırılarak kalıcılık arttırılabilir.
- Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında Millî Mücadele'nin Önderi olarak Mustafa Kemal Paşa'ya daha çok yer verilebilir.
- Seyit Onbaşı bulgumuz nedeniyle ilkokul öğrencilerinin zaman ve kronolojiyi algılama becerilerini geliştirmek üzere etkinlikler tasarlanabilir.
- İlkokul seviyesinde tarih öğretiminde öğrencilerin ilgisini çekmek ve kalıcı öğrenme sağlamak üzere dijital materyaller kullanılabilir.
- Bu araştırma ilkokul 4. sınıfta 30 öğrenci ile yapılmıştır. Yapılan araştırma ve bulgular yalnızca bu öğrenci grubu için genellenebilir özellik taşımaktadır. Bu çerçevede öğrencilerin tarihsel empati becerilerini belirlemek ya da geliştirmek üzere farklı sınıf gruplarında ve farklı öğrenciler ile nitel ya da karma araştırmalar yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, H. (2014). *Sosyal Bilgilerin Tanımı, Amacı, Önemi ve Türkiye’deki Yeri*. (Ed: R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ), Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar I, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Altıkulaç, A. ve Gökkaya, K. A. (2014). Tarih Öğretiminde Hatıratların Kullanımının Tarihsel Empati Becerisine Etkisi, *Journal Of Turkish Studies*, 9(1), 21-35. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6504>. Erişim Tarihi: (01.03.2023).
- Altınbaş, K., S., Gülöksüz, Özçetinkaya, S. ve Oral E. T. (2010). “Empatinin Biyolojik Yönleri”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2(1), 15-25.
- Arkonaç, O. (1999). *Psikiyatri Sözlüğü*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Aslan, E. (2016). *Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler* (Ed: D. Dilek), Sosyal Bilgiler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, M. (2020). Tarihsel Empati Tekniğinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Algıları. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 42-52
- Aysal, A. (2012). *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihsel Empatiye Dayalı Rol Oynama Yönteminin Akademik Başarıya Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Barton, K. C. (1996). Did the Devil Just Run Out of Juice? Historical Perspective Taking among Elementary Students. *Annual Meeting of the American Educational Research Association*. New York. <https://eric.ed.gov/?id=ED401203> . Erişim Tarihi: (20.12.2022).
- Barton, K. C., & Levstik, L. S. (2004). *Teaching History for the Common Good*. New York: Routledge.
- Bash, M.F. (1983) Empathic Understanding: A review of the Concept and some Theoretical Considerations. *J Am Psychoanal Assoc*, 31(1), 101-126. <https://doi.org/10.1177/000306518303100104>. Erişim Tarihi: (20.07.2023).
- Brooks, S. (2011). Historical Empathy as Perspective Recognition and Care in One Secondary Social Studies Classroom. *Theory & Research in Social Education*, 39(2), 166-202. <https://doi.org/10.1080/00933104.2011.10473452>. Erişim Tarihi: (09.05.2023).
- Bryant, D. & Clark, P. (2006). Historical Empathy and Canada: A People’s History. *Canadian Journal of Education*, 29(4), 1039-1064. <https://doi.org/10.2307/20054210>. Erişim Tarihi: (10.03.2023).
- Collingwood, R. (1946). *The Idea of History*. Oxford: Oxford University Press.
- Collingwood, R. G. (1996). *Tarih Tasarımı*. (Çev. K. Dinçer). Ankara: Gündoğan Yayıncılık.
- Coplan A. (2011). “Understanding Empathy Its Features and Effects” Empathy: Philosophical and Psychological Perspectives. (Ed: A. Coplan & P. Goldie) Oxford: University Press.
- Coşkun, R., Altunışık, R. ve Yıldırım, E. (2017), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, (9. Baskı), Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry & Research Design Choosing Among Five Approaches*. Sage.
- Çalışkan, H. (2008). Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihsel Empatinin Kullanılmasına Yönelik Örnek Bir Uygulama: Sefer Günlükleri. *International Conference on Education (I.C.E.S 08)*, Eastern Mediterranean University, (23-25 June), Famagusta/North Cyprus. https://www.researchgate.net/profile/Hueseyin-Caliskan-2/publication/282317666_Sosyal_Bilgiler_Dersinde_Tarihsel_Empatinin_Kullanilmasina_Yonelik_Ornek_Bir_Uygulama_Sefer_Gunlukleri/links/560b8e9708ae4d86bb14d0e0/Sosyal-Bilgiler-Dersinde-Tarihsel-Empatinin-Kullanilmasina-Yoenelik-Ornek-Bir-Uygulama-Sefer-Guenluekleri.pdf. Erişim Tarihi: (03.01.2023).
- Çınar, C. , Utkugün, C. ve Gazel A. A. (2021). Sosyal Bilimler Dersinde Sanal Müze Kullanımı Hakkında Öğrenci Görüşleri. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 0(16), 150-170.
- Davis, O. L., Yeager, E. A., & Foster, S. J. (2001). *Historical Empathy and Perspective Taking in the Social Studies*. Lanham, MD: Rowman&Little field Publisher, Inc.
- Demirel, Ö. (2007). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Dilek, D. (2007). *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Diñ, E. ve Üztemur, S. (2018). Tarihsel Bakış Açısı Edinme Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması ve Tarih Ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Tarihsel Bakış Açısı Edinme Becerilerinin İncelenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 8(2), 478-518.
- Doğanay, A., Çuhadar, A. ve Sarı, M. (2004). Sosyal Bilgiler Ve Sınıf Öğretmenlerinin Demokrasi Anlayışlarına İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, 20-21.
- Downey, M. (1994). Perspective taking and historical thinking: Doing history in a fifth-grade classroom. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, San Francisco. <http://www.historyliteracy.com/wp-content/uploads/2015/11/Doing-History-in-a-Fifth-Grade-Classroom.pdf>. Erişim Tarihi: (09.01.2024).
- Dökmen, Ü. (2016). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dökmen, Y. Z. (1997). Kişi Algısı Ölçeği'nin Faktör Yapısı, Geçerliği Ve Güvenirliği. *Psikiyatri Psikoloji Psiko Farmakoloji Dergisi*, 5(3), 202-211.
- Dulberg, R.N. (1998). *Perspective Taking and Empathy in History and Social Studies: A Study Of Fifth Grade Students Thinking*: University Of California Social Sciences Institute.
- Duman, M. (2011). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Materyallerinde Empati Becerisinin Geliştirilmesi: Amaç, Kapsam ve Etkililik*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). İstanbul Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Endacott, J. L., & Brooks, S. (2013). An Updated Theoretical and Practical Model for Promoting Historical Empathy. *Social Studies Research and Practice*, 8(1), 41- 58. doi/10.1108/SSRP-01-2013-B0003/full/html. Erişim Tarihi: (05.01.2023).

- Ersoy, E., ve Köşger, F. (2016). Empati: Tanımı ve Önemi. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 9-17.
- Foster, S. (1999). Using Historical Empathy to Excite Students about the Study of History: *Can You Empathize with Neville Chamberlain The Social Studies*, 90(1) 18-24. doi/abs/10.1080/00377999909602386. Erişim Tarihi: (09.11.2022).
- Foster, S. J. (2001). Historical Empathy in The oryand Practice. Historical Empathy and Perspective Taking in the Social Studies. Rowman & Littlefield Publishers Inc.
- Gladstein, G. A. (1983). Understanding Empathy: Integrating Counseling, Developmental, and Social Psychology Perspectives. *Journal of Counseling Psychology*, 30(4), 467-482. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.30.4.467>. Erişim Tarihi: (06.06.2023).
- Gülseren, Ş. (2001). Eş duyum (Empati): Tanımı ve Kullanımı Üzerine Bir Gözden Geçirme, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(2), 133-145.
- Johnson, B. & Christensen, L. (2014) *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches*. (5th Edition), London: SAGE Publications
- Kabapınar, Y. (2005a). *Yaşamla İlintili Derslerde “Ötekini” Anlamanın Yolu Olarak Sosyal Empati Çalışmaları. Empatiyle Gelişmek Empatiyi Geliştirmek: Çocuk ve Empati*. (Ed: Y. Kabapınar). (1. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Kallıposka, M. (1992). *Holistic Empaty Education Among Preschool and Scholl Children. Paper Presented at the International Scientific Conference Comenius’ Heritage and Education of Man*. Mart 23-27, Prag 1-20. https://www.researchgate.net/publication/284190183_The_natural_world_in_Preschool_Education. Erişim Tarihi: (15.07.2023).
- Karabağ, G. (2010). *Tarihsel Empati Becerisi*. (Ed: M. Safran), Tarih Nasıl Öğretilir?. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Karabağ, Ş. G. (2003). *Öğretilebilir ve Bilişsel Bir Beceri Olarak Tarihi Empati*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karabağ, Ş. G. (2016). *Tarihsel Empati Becerisi: Öğretimi, Ölçülmesi ve Değerlendirmesi. Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*, (Ed: M. Safran). (3. Baskı). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Kuzgun, Y. (2006). *İlköğretimde Rehberlik*, (6. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Huijgen, T., Van Boxtel, C., Grift, W. & Holthuis, P. (2017). Toward historical perspective taking: Students’ reasoning when contextualizing the actions of people in the past. *Theory & Research in Social Education*, 45(1), 110-144, <https://doi.org/10.1080/00933104.2016.1208597>. Erişim Tarihi: (29.12.2023).
- Lazarakou, E. D. (2008). Empathy as a Tool for Historical Understanding: An Evaluative Approach of the Ancient Greek Primary History Curriculum. *International Journal of Social Education*, 23(1), 27-50. <https://eric.ed.gov/?id=EJ944023> pdf. Erişim Tarihi: (23.06.2023).
- Lee, P., Dickinson, A. K. & Ashby, R. (2001). *Historical Empathy and Perspective Taking in the Social Studies*. Edited by O. L. Davis Jr., Elizabeth Anne Yeager and Stuart J. Foster, Lanham, Maryland: Rowman & Little field Publication. pp. 21-50.

- Lovell, R., Depledge, M., & Maxwell, S. (2018). Health and the Natural Environment: A Review of Evidence, Policy, Practice and Opportunities for the Future.
- MEB (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4–5. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara.
- MEB [Milli Eğitim Bakanlığı]. (2018). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu* (4, 5, 6 Ve 7. Sınıf). Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal Bilgiler Programlarında Yer Alan Beceriler Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşleri (İzmir Menemen Örneği). *Turkish Haziran 2016 Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7), 355-362.
- Nielsen, L.A. (2023). *International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*. 3-13. <https://doi/abs/10.1080/03004279.2019.1604785>. Erişim Tarihi: (18.07.2023).
- Özbay, M. H. ve Canpolat, B. (2003). *Psikoterapide Empati- Nesnellik İkilemi*. *Klinik Psikoloji*, 6, 39-45.
- Özbek, M. F. (2005). Toplumsal Yaşamda Empati. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*. 1(1), 1-16. <http://www.acarindex.com/akademik-bakis-uluslararasi-hakemli-sosyal-bilimler-dergisi/toplumsal-yasamda-empati-1993#.XN39J1IzbIU> pdf adresinden erişilmiştir.
- Öztürk, C. (2006). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış. İçinde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. (4.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Paykoç, F. (1991). *Tarih Öğretimi*. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi: Eskişehir.
- Rose, P., Beeby, J. & Parker, D. (1995). Academic Rigour in the Lived Experience of Researchers Using Phenomenological Methods in Nursing. *Journal of Advanced Nursing*. 21(6), 1123-1129. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1995.21061123.x>.
- Reniers, R. L., Corcoran, R., Drake, R., Shryane, N. M., & Völlm, B. A. (2011). The QCAE: A Questionnaire of Cognitive and Affective. *Journal of Personality Assessment*, 93(1), 84-95. <https://doi/abs/10.1080/00223891.2010.528484>. Erişim Tarihi: (20.08.2023).
- Rogers, C. R. (1983). *Empatik Olmak Değeri Alışılmadık Bir Varoluş Şeklidir*. (Çev. F. Akkoyun). A.Ü Eğitim Fakültesi Dergisi, 16- 1.
- Sharma, S. (2009) Use and Impact of E-Resources at Guru Gobind Singh Indraprastha University (India): A Case Study. *Electronic Journal of Academic and Special Librarianship*, 10, 69-78. <https://doi.org/10.4236/oalib.1103499>. Erişim tarihi: (20.08.2023).
- Smith, B. A., Palmer, J. J., & Correia, S. T. (1995). Social Studies and the Birth of NCSS: 1783-1921. *Social Education*, 59(7), 393-398.
- Şahin, S. ve Aktın, K. (2021). Öğrencilerin Tarihsel Empati Deneyimlerinin İncelenmesi Üzerine Bir Çalışma, *International Journal of Humanities and Education*. 7(15), 169-194.

- Şahin, S. (2021). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Tarihsel Empati Deneyimlerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1), 153- 182.
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Türk Dil Kurumu (2019). Güncel Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cde558846e703.50439798 Erişim Tarihi: (11.09.2023).
- Ültay, E. ve Ültay, N. (2014). Context-Based Physics Studies: A The Matic Review Of The Literature. *Hacettepe University Journal Of Education*, 29(3), 197-219. <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/74-published.pdf> Erişim Tarihi: (01.08.2023).
- Vansledright, B. A. (2001). From empathic regard to self-understanding: Im/Positionality, empathy, and historical contextualization. In O. L. Davis, E. A. Yeager & S. J. Foster (Eds.), *Historical Empathy And Perspective Taking in the Social Studies* (51–68). Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Wagner, D.-A. & Dversnes, T. (2022) ‘Film As A Gateway to Teaching About Slavery Through Historical Empathy: A Case Study Using 12 Years a Slave (Mcqueen, 2013)’. *History Education Research Journal*, 19(1), 6. DOI: <https://doi.org/10.14324/HERJ.19.1.06>. Erişim Tarihi: (15.07.2023).
- Yatkin, A. (2003). *Halkla İlişkiler ve İletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yazıcı, H. ve Koca, K. M. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı. Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (Ed: B. Tay ve A. Öcal). (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeager, E. A. & Foster, S. J. (2001). The Role of Empathy in the Development of Historical Understanding. *Historical Empathy and Perspective Taking in the Social Studies*. pp. 51-68. <https://doi/full/10.1080/00071005.2017.1291902> Erişim Tarihi: (10.08.2023).
- Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Kitabevi
- Yılmaz, K. (2011). Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretiminde Tarihsel Empati: Geçmiş Geçmişteki İnsanların Gözüyle Bakabilme Becerisi. (Ed: A.Sümbül, H. Akdağ), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar II* (11-33). Ankara: Pegem
- Yiğiter, K. , Engin, A. O. ve Yağız, O. (2007). Öğrenme Sürecinde Bireyler Arası İletişim Ve Etkileşim. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (15) , 123- 157.

EKLER DİZİNİ

Ek 1: Uygulama İzin Belgeleri.....	55
Ek 2: Etik Kurul Belgesi	58
Ek 3: Görüşme Formu.....	59

EKLER DİZİNİ

Ek 1: Uygulama İzin Belgeleri

Ek 1: (Devam): Uygulama İzin Belgeleri

Ek 1: (Devam): Uygulama İzin Belgeleri

Ek 2: Etik Kurul Onay Belgesi

Ek 3: Görüşme Formu

